

**T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ**

**MALATYA BATTALGAZİ İLÇESİ
ROMA SURLARININ
KENTSEL PEYZAJ DEĞERLERİ AÇISINDAN
İRDELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

SELİM PİLTEN

İSTANBUL, 2014

**T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ**

**FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
KENTSEL SİSTEMLER VE ULAŞTIRMA YÖNETİMİ**

**MALATYA BATTALGAZİ İLÇESİ
ROMA SURLARININ
KENTSEL PEYZAJ DEĞERLERİ AÇISINDAN
İRDELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

SELİM PİLTEN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. AHMET CENGİZ YILDIZCI

İSTANBUL, 2014

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
KENTSEL SİSTEMLER VE ULAŞTIRMA YÖNETİMİ

Tezin Adı : Malatya Battalgazi ilçesi Roma surlarının Kentsel
Peyzaj Değerleri Açısından İrdelenmesi
Öğrencinin Adı Soyadı : Selim Pilten
Tez Savunma Tarihi : 02.06.2014

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğu Fen Bilimleri Enstitüsü tarafından onaylanmıştır.

Doç.Dr. Tunç BOZBURA
Enstitü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğunu onaylarım.

Prof.Dr. Mustafa ILICALI
Program Koordinatörü

Bu Tez tarafımızca okunmuş, nitelik ve içerik açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak yeterli görülmüş ve kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmzalar

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ahmet Cengiz YILDIZCI

Üye
Prof. Dr. Mustafa ILICALI

Üye
Doç. Dr. Gülşen AYTAÇ

TEŐEKKÖR

Tez çalıőmam süresince her türlü destek ve kıymetli yönlendirmelerini esirgemeyen değerli Hocam; Sayın Prof. Dr. Ahmet Cengiz Yıldızcı'ya;

Yüksek Lisans Programına başvuru aşamasında büyük destek ve yönlendirmeleri ile beni motive eden kıymetli Bölüm Başkanımız; Sayın Prof. Dr. Mustafa Ilıcalı'ya;

Araştırmanın her evresinde inceleme ve yönlendirme ile bana büyük destek olan Sayın Doç. Dr. Gülşen Aytaç'a

Sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

MALATYA BATTALGAZİ İLÇESİ ROMA SURLARININ KENTSEL PEYZAJ DEĞERLERİ AÇISINDAN İRDELENMESİ

Selim Pilten

Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet Cengiz YILDIZCI

Haziran 2014, 80 Sayfa

Eski Malatya, bugünkü ismiyle Battalgazi, Malatya ilinin 8 km kuzeyinde bir ilçe merkezidir. Hitit ve Asur yazıtlarında “Maldiya, Milidya, Melid” isimleriyle geçen ilk yerleşim, Eski Malatya’nın 4 km güney doğusundaki Orduzu mevkinde (Arslantepe) kurulmuştur. Battalgazi İlçesi beş bin yıllık geçmişiyle birçok medeniyetin izlerini taşımaktadır. Battalgazi’de koruma altına alınan otuz adet tarihi eser olduğu tescil kayıtlarında belirlenmiştir. Şehir surlarının büyük bir kısmı yıkılmış; bugün sadece temel kalıntıları ve kısmen sağlam kalabilmiş kuleleri ile günümüze ulaşabilmiştir.

Bugüne kadar yapılmış olan koruma amaçlı imar planlarında sur içi ve çevresinde yaklaşık 110.000 m² yeşil alan bırakılmıştır. Plan üzerinde görülen 110.000 m² lik yeşil alanın sadece 6000 m²’si lejandına uygun olarak tasarlanmış ve kullanılmaktadır. Geriye kalan, planda yeşil alan olarak görülen alanlarda ise; konut, ticaret, servis, hizmet sektörleri ve tarım alanları yer almaktadır. Konut, ticari alan ve tarım arazisi olarak kullanılan yerlerin tamamına yakını şahıs mülkiyetindedir.

Battalgazi surlarını kentsel peyzaj yönünden ön plana çıkarabilmek için; hazırlanan koruma amaçlı imar planında park ve yeşil alan olarak gösterilen yerlerin kamulaştırılması ve uygun projelerin hazırlanarak hayata geçirilmesi önemlidir. Bu alanlar, yeşil alan olarak kente dahil edildiğinde, kentsel açık alan altyapısı, bu alanlara önerilebilecek yaya ve bisiklet ulaşım altyapısı, tarihi ve kültürel miras değerlerinin ortaya çıkartılması ve yeni rekreasyon alanlarının yaratılması ile, Malatya ili daha sağlıklı ve yaşam kalitesi yüksek bir kent haline getirecektir.

Anahtar Kelimeler: Malatya, Battalgazi, Sur, Peyzaj

ABSTRACT

EVALUATION OF THE ROMAN WALLS BELONGS MALATYA BATTALGAZI IN THE PURPOSE OF URBAN LANDSCAPE VALUES

Selim Pilten

Urban Systems and Transport Management Department

Thesis Advisor: Prof. Dr. Ahmet Cengiz YILDIZCI

May 2014, 80 Pages

Old Malatya, current name Battalgazi is a county town located in 8 miles north of Malatya. In Hittite and Assyrian inscriptions the first settled area named as “Maldiya, Milidya, Melid” was established in Orduzu station (Arslantepe) that is located in the 4 miles southeast of Old Malatya. Battalgazi county preserves the traces of many civilizations with five thousand year history. In registration records it has been identified that thirty historical artifact were taken under protection by registration certificates. Most of the city walls were tumbled down; only the foundation and partially surviving towers arrived until today.

In zoning plan made for protection, approximately 110 000 m² area were lefted for park and open-space area inside and arround of the walls. According to this plan the width of the field may be considered as sufficient. Only the 6000 m² of this area, which were lefted for park and open-space area, were designed and used compatible to purpose. In the remaining parts; single storey, double storeyed, three storeyed houses and vaired commercial enterprises (such as; grocery store, greengrocer, bottled gas seller, bait seller) were seen. Partially used as argicultural area. It was observed that nearly the whole of these places which were used as house, commercial enterprise and argicultural area belonged to individuals.

In terms of urban landscape to highlight Battalgazi walls its important to nationalize the areas that shown as park and open-space areas in zoning plan made for protection and its necessary to implement eligible projects.

Key Words: Malatya, Battalgazi, Wall, Landscape

İÇİNDEKİLER

1.GİRİŞ	1
1.1 ÇALIŞMANIN AMACI	3
1.2. ÇALIŞMANIN KAPSAMI	3
1.3. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ.....	3
2. MALATYA KENTİ	5
2.1. COĞRAFİ KONUMU	5
2.2. İKLİMİ	7
3. ESKİ MALATYA KENTİ (BATTALGAZİ İLÇESİ).....	17
3.1. TARİHİ.....	17
3.2. COĞRAFİ YAPISI.....	20
3.3. EKOLOJİ YAPI	21
3.4. ULAŞIM	23
3.5. TARİHİ ESER DURUMU.....	24
4. ESKİ MALATYA SURLARI	43
4.1. TARİHİ.....	43
4.2. SURLARIN BUGÜNKÜ DURUMU	48
4.3. SUR İÇİ KORUMA İMAR PLANI VE ALAN KULLANIMI.....	55
4.4. SUR İÇİ VE SUR ÇEVRESİNİN KENTSEL PEYZAJ DEĞERLERİ.....	71
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	76
KAYNAKÇA	77
ÖZGEÇMİŞ.....	80

ŞEKİLLER

ŞEKİL 2.1: MALATYA KENTİ KONUMU	5
ŞEKİL 2.2: MALATYA İLÇELERİNİN KONUMU	6
ŞEKİL 2.3: MALATYA'DA AYLARA GÖRE ORTALAMA RÜZGAR HIZI (M/SN) 1994 - 2003	8
ŞEKİL 2.4: MALATYA İLİNİN AYLARA GÖRE BASINÇ (HPA) DEĞİŞİMİ – 2005	9
ŞEKİL 2.5: MALATYA İLİNİN AYLARA GÖRE NEM ORANI (%) 2005	10
ŞEKİL 2.6: MALATYA İLİ UZUN YILLAR İÇİNDE GERÇEKLEŞEN EN DÜŞÜK VE EN YÜKSEK SICAKLIK DEĞERLERİ VE ORTALAMA SICAKLIK DEĞERLERİ.....	11
ŞEKİL 2.7: MALATYA İLİNİN AYLARA GÖRE ORTALAMA SICAKLIK (C) DEĞERLERİ, 1994- 2003	11
ŞEKİL 2.8: YILLIK YAĞIŞ - SICAKLIK DEĞERLERİ	13
ŞEKİL 2.9: MALATYA İLİ'NİN AYLARA GÖRE YAĞIŞ MİKTARI (MM.) - 2005	13
ŞEKİL 3.1: BATTALGAZİ İLÇE HARİTASI.....	21
ŞEKİL 3.2: BATTALGAZİ KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI ALANI'NDA KENTSEL KULLANIMA.....	22
ŞEKİL 3.3: BATTALGAZİ İLÇESİ TARİHİ ESERLER YERLEŞİM PLANI.....	26
ŞEKİL 3.4: ULU CAMİİ.....	28
ŞEKİL 3.5 : AK MİNARE CAMİİ	29
ŞEKİL 3.6: TOPTAŞ CAMİİ	30
ŞEKİL 3.7: SÜTLÜ MİNARE CAMİİ	31
ŞEKİL 3.8: ALİ BABA NAMAZGÂHI.....	33
ŞEKİL 3.9: AHMED DURAN TÜRBESİ	34
ŞEKİL 3.10: KARABABA TÜRBESİ.....	36
ŞEKİL 3.11: BEŞ KARDEŞLER	37
ŞEKİL 3.12: HASAN BASRİ TÜRBESİ	38
ŞEKİL 3.13: SİDDİ ZEYNEP KÜMBETİ	39
ŞEKİL 3.14: SİLAHTAR MUSTAFA PAŞA KERVANSARAYI	40
ŞEKİL 4.1: ROMA LEJYON KARARGÂHLARINDAN ÖRNEKLER	44
ŞEKİL 4.2: ESKİ MALATYA KENT PLANI ÜZERİNDE SURLAR	45
ŞEKİL 4.3: 1910 YILINDA ESKİ MALATYA'NIN GENEL GÖRÜNÜŞÜ	46
ŞEKİL 4.4: 1940 YILINDA ESKİ MALATYA'NIN GENEL GÖRÜNÜŞÜ.....	46
ŞEKİL 4.5: 1939 YILINDAN ÖNCE ESKİ MALATYA'NIN BATI DIŞ SURLARI.....	47
ŞEKİL 4.6: 1970 YILINDA ESKİ MALATYA'NIN GÜNEY SURLARININ BATI UCU	47
ŞEKİL 4.7: ESKİ MALATYA, GÜNÜMÜZDE BATI DIŞ SUR KALINTILARI	50
ŞEKİL 4.8 : ESKİ MALATYA, GÜNÜMÜZDE GÜNEY DIŞ SUR KALINTILARI, DOĞUYA DOĞRU	50
ŞEKİL 4.9: ESKİ MALATYA, GÜNEY DIŞ SUR KALINTILARI VE KULELER, BATIYA DOĞRU ..	51
ŞEKİL 4.10: ESKİ MALATYA, BATI İÇ SUR KALINTILARI.....	51
ŞEKİL 4.11: ESKİ MALATYA, GÜNEY İÇ SUR VE KALINTISI	52
ŞEKİL 4.12: ESKİ MALATYA, BATI DIŞ SURLARINDAN BEŞGEN KULE.....	52
ŞEKİL 4.13: ESKİ MALATYA, BATI DIŞ SURLARININ ORTASINDAKİ ANITSAL KAPI.....	53
ŞEKİL 4.14: ESKİ MALATYA, GÜNEY İÇ SURLARINA YAKIN ANITSAL YAPI KALINTISI.....	53

ŞEKİL 4.15: ONARIMI TAMAMLANAN BATTALGAZİ KALE SURLARINDAN BİR GÖRÜNÜM..	54
ŞEKİL 4.16: ONARIMI TAMAMLANAN BATTALGAZİ KALE SURLARINDAN BİR GÖRÜNÜM..	54
ŞEKİL 4.17: BATTALGAZİ KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI.....	57
ŞEKİL 4.18 : KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI ALANINDA ARKEOLOJİK SİT ALANI ARAZİ.	58
ŞEKİL 4.19 : İMAR PLANINDA ONAY TARİHİNDEN BU YANA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLERİN	63
ŞEKİL 4.20 : PLAN DEĞİŞİKLİKLERİ.....	67
ŞEKİL 4.21 : SİT ALANI'NDAKİ AĞAÇLIK VE TARIM ALANLARI DAĞILIMI	73
ŞEKİL 4.22 : GABARİLERİ VE HİZALARI KORUNACAK, KAPLAMASI DÜZENLENECEK SOKAKLAR	74
ŞEKİL 4.23 : BATTALGAZİ İLÇESİ UYDU GÖRÜNTÜSÜ	75

1.GİRİŞ

Malatya, dünya tarihinde çok öncelere dayanan yerleşim yerlerinden birdir. Bundan dolayı topraklarında zaman içerisinde çok çeşitli medeniyetler yaşamıştır. Anadolu coğrafyasında bulunan Malatya da en eski medeniyetlerin kurulduğu yerleşim merkezi ise Battalgazi İlçesidir. Etrafı surlarla çevrilmiş olan Battalgazi İlçesi geçmişte içinde olduğu pozisyondan ötürü büyük önem taşımaktadır. Battalgazi, Malatya ilinin yaklaşık 8 km kuzeyinde bir ilçedir. Battalgazi ilçesi Anadolu'da ki çoğu yerleşim merkezleri gibi kültürel zenginliklere, tarihi eserlere ve doğallıklara sahip bir ilçedir. Battalgazi İlçesi (Eski Malatya) ilk yerleşimi, Asur ve Hitit yazıtlarında "Milidya, Melid, Maldiya" isimleriyle geçmektedir, Bu yerleşim ise Battalgazi İlçesinin 4 km güney doğusunda, Orduzu bölgesinde (Arslantepe) kurulmuştur. Asur devletinin yıkılması ile beraber burası boşaltılmış ve halkın tamamına yakını gene bu bölgede başka yerleşim alanlarına göç etmiştir. İlk kurulduğu tarih den bugüne kadar, Anadolu'yu yönetmiş farklı Devletlerin doğuşuna şahit olan; Battalgazi İlçesi, Hafız Paşa komutasındaki askerlerin 1837'de Eski Malatya'da konaklaması sonucu, Aspuzu'ya (Malatya şehrinin şuan ki yerine) taşınmıştır.

Geçmiş çok eskilere dayanan Battalgazi sit alanı (III. derece sit alanı) olarak tescil edilmiştir. Bu bölgede koruma altına alınan otuz adet Tarihi eser olduğu yapılan tescil kayıtlarında belirlenmiştir. Battalgazi şehir surlarının büyük bir kısmı yıkılmış olup; günümüze sadece temel kalıntıları ile kısmen sağlam kalabilmiş kuleleri günümüze kadar gelebilmiştir. Bu surlar üzerinde, kesin tarih belirleyen bir yazıt bulunmamaktadır. Fakat kentin kuruluşu MS 79-81 yıllarında yaşayan Roma İmparatoru Titus devrine kadar uzandığı bilinmektedir. Surlar düz bir alan üzerine kurulmuştur. Bunu yanında en büyük avantajı ise doğusundan geçen Derme Nehri'nin hemen kenarına kurulmuş olmasıdır. Battalgazi Surlarının ana giriş kapıları sekizgen bir geometriye sahiptir. Diğer kapıları ise dar girişli, burçları üçgen yapıdadır. Surların imalatında kullanılan kaba yonu kesme taşlar ve moloz surların tamamına yakınında

aynı tarzdadır. Battalgazi kale surlarının tipik yapısı özelliğiyle, yakın çevresinde bir benzeri yoktur. Bölge 1500 lü yıllarda, Osmanlı İmparatorluğu bayrağı altına girmesinden sonra, surlar önemli bir değişikliğe uğramamıştır. Daha sonraki süreçte ise yıllar geçtikçe Battalgazi surları önemini yitirmeye başlamıştır. 1700 lü yıllarda surlar artık yıkılmaya başlamış ev 1900 lü yıllarda ise çok büyük kısmı yıkılmıştır. Bu yıkılmaların ardından doldurulan hendekleri ise bağ bahçe olarak kullanılmıştır. Yakın tarihimizde ise surların içi ve çevresi imara açılarak binalarla kuşatılmıştır.

1.1 ÇALIŞMANIN AMACI

Battalgazi yöresi tarih ve arkeoloji bakımından eski ve büyük kültürel değerlere sahiptir. Elde edilen bulgular ve yapılan kazılarda çıkan buluntulara göre kültürünün M.Ö. 5500-3000 yıllarına dayandığı görülmektedir. Zaman zaman yapılan ev temel kazılarında bile eski uygarlık izlerine rastlanmaktadır. Bu çalışmanın amacı; Malatya Battalgazi ilçesinin tarihi geçmişini, günümüzde tarihi kalıntılar ile iç içe yaşayan dokusunu, özellikle Roma surlarını kentsel peyzaj değerleri açısından irdelemek, kentin surlarını daha yakından incelemek için Malatya Battalgazi ilçesi üçüncü derece Arkeolojik Sit Koruma Amaçlı İmar Planı kapsamında ele alınan Roma Surları'nın bugünkü durumlarını tespit etmek, Koruma İmar Planı'nda belirlenen sur ve çevresi kullanımlarının gerçekleşme durumlarının tespit edilmesi ve kentsel peyzaj değerleri açısından irdelenmesidir.

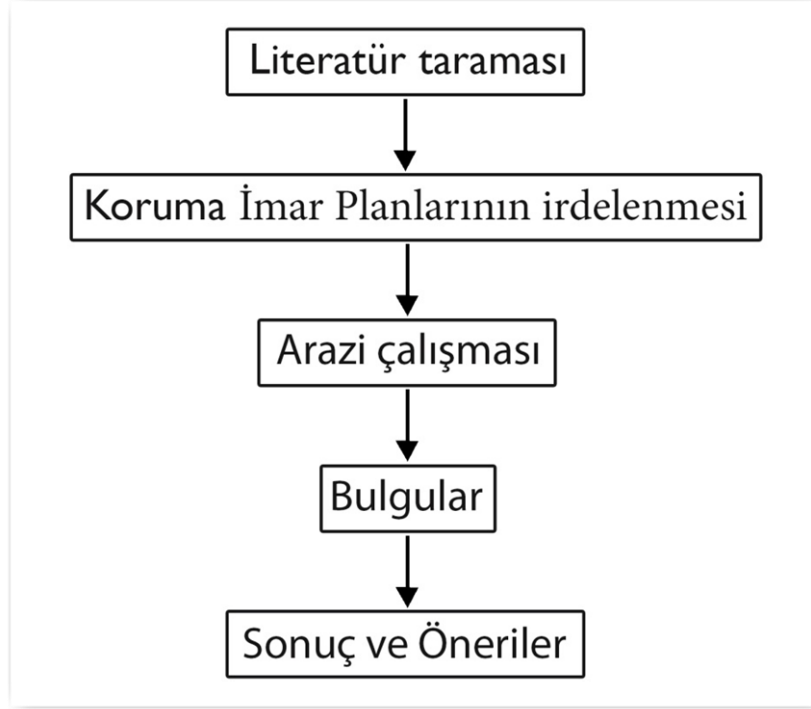
1.2. ÇALIŞMANIN KAPSAMI

Çalışmamız, Malatya Battalgazi İlçesi'nin tarih içinde ortaya çıkışı, yerleşimi, önemi, koruma altına alınmış mevcut tarihi eser ve kültürel varlıkların, özellikle kent kalesi ile büyük oranda yok olmuş kent surlarını kentsel peyzaj yönünden incelemekle sınırlıdır. Çalışma Malatya Kenti coğrafi konumu ve iklimi araştırıldıktan sonra eski Malatya Kenti Battalgazi ilçesinin tarihi, coğrafi ve ekolojik yapısı, ulaşım ve tarihi eser durumu araştırılmıştır. Dördüncü bölümde eski Malatya Surlarının tarihi, surların bugünkü durumu, sur içi alan kullanımı ve sur içi ve sur çevresinin kentsel peyzaj değerleri ortaya konmuştur. Bu kapsamda elde edilen bulgular sonucu öneriler sunulmuştur.

1.3. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Çalışma Hitit, Pers, Roma, Bizans, İslam, Selçuklu, Dulkadiroğulları ve Osmanlı dönemi ile Cumhuriyet Dönemi'ne sahne olmuş, surlara ait veri ve dökümanların tarihsel kaynaklardan yararlanılması, Battalgazi kenti üçüncü Arkeolojik Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planlarının ve Araştırma Raporlarının incelenmesi, 22.10.1996 tarihinde tasdik edilen İmar Planı hükümleri sonucu surlar ve çevresindeki

değişikliklerin saptanması için arazi çalışmalarının yapılarak elde edilen bulgular sonucu önerilerin geliştirilmesidir.

2. MALATYA KENTİ

2.1. COĞRAFİ KONUMU

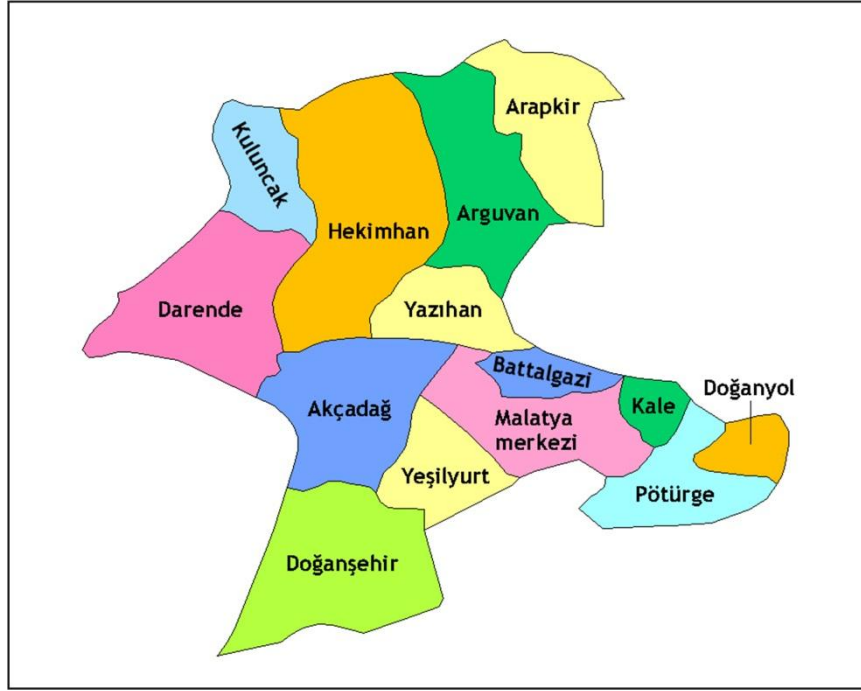
Malatya Kenti, Sivas, Erzincan, Elazığ, Diyarbakır, Adıyaman ve Kahramanmaraş illeriyle çevrilmiştir(Şekil 1). Kent, Merkez ilçenin dışında Arguvan, Kuluncak, Akçadağ, Battalgazi, Arapkir, Darende, Hekimhan, Kale, Doğanyol, Pötürge, Yeşilyurt ve Kuluncak adlı on üç ilçeden oluşmaktadır(Şekil 2).

Şekil 2.1: Malatya kenti konumu

Kaynak: [http://tr.wikipedia.org/wiki/Malatya_\(il\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Malatya_(il))

Şekil 2.2: Malatya ilçelerinin konumu

Kaynak: [http://tr.wikipedia.org/wiki/Malatya_\(il\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Malatya_(il))

“Malatya şehri, kendisiyle aynı adı taşıyan ovanın yanında kurulmuştur. Fırat-Ceyhan vadilerinin arasında kalan bu ova, Toroslar üzerinde yine adını Malatya’dan alan dağlar ile sınırlandırılmıştır. Fırat nehri, Malatya’ya çok uzak olmayan Keban’ın (Elazığ’a bağlı) yukarı kısımlarında, ana kolları: Muratsuyu ile Karasu birleştikten sonra, dağlık yerlerden bir kavisle toprakları ayırarak Doğudan Güneye doğru akmaktadır. Orta Toroslardan doğduktan sonra, Gürün ve Darende’den geçerek akan ve Malatya’nın batı kıyılarını açtığı vadi ile geçen Tohmasuyu, Fırat nehrine Kuruçay, Sultansuyu ve Dermesuyu’nu da beraber taşımaktadır. Tohma aynı zaman da Arapkir ve Akçadağ arasındaki yüksek yaylaların arasından geçmektedir. Su kaynakları bakımından zengin olan Malatya sulanabilir topraklarının verimliliği dolayısıyla tarih içinde daima cazibe merkezi olmuştur” (Karagöz, 2008).

12.412 km²’lik bir yüz ölçüme sahip olan Malatya, coğrafi alan bakımından Türkiye’nin 23. büyük kenti durumundadır. 35 34’ ve 39 03’ Kuzey enlemleri ile 38 45’ ve 39 08’ Doğu boylamları arasında kalan Malatya; Sürgü Çayı ve Sultan suyu Vadileriyle Akdeniz’e, Fırat Vadisiyle Doğu Anadolu’ya, Tohma Vadisiyle İç Anadolu’ya açılarak

bu bölgeler arasında bir geçiş alanı oluşturur. Malatya Ovası, Mığdı Ovası, Doğanşehir Ovası, İzollu Ovası, Yazıhan Ovası, Sürgü Ovası, Akçadağ Ovası, Çaplı Ovası, Mandara Ovası, Erkenek Ovası ve Distrik Ovaları Malatya ili'nin başlıca ovalarıdır. Keban boğazından sonra Kuzeydoğu yönünden havzaya açılan Fırat nehri, Sultansuyu , Tohma Çayı ve Kuruçay ve gibi akarsuların da katılması ile Güneydoğu yönünde bir kavis yaparak Suriye ve Irak üzerinden Basra körfezine dökülmesi Malatya havzasını önemli bir konum durumuna getirmiştir.

Malatya da, Sultan suyu, Polat, Sürgü, Çat ve Medik gibi önemli barajlar vardır. Bunlardan Sürgü barajı taşkın koruma ve sulama amaçlı, Medik barajı sulama ve elektrik amaçlı, Polat, Sultansuyu ve Çat barajları sulama amaçlı olarak inşa edilmiştir. Akçadağ (2.013 m), Beydağı (2.544 m), Leylek Dağı (2.052 m), Kepez Dağı (2.140 m), Göldağı (2.402 m) ve Korudağ (2.100 m) Malatya'nın önemli dağlarını oluşturur (Malatya Vizyon 2023, 2011).

2.2. İKLİMİ

Malatya ili Fırat Havzasında yer almaktadır. Yazları kurak ve sıcak, kışları soğuk ve yağışlı bir iklime sahiptir. İl'in iklimi Akdeniz ile karasal iklim arasında bir mikro klimadır. Malatya da yağışın bir kısmı yağmur, bir kısmı da kar şeklindedir. Yıllık yağışın büyük kısmı sonbahar, kış ve ilkbahar da yağmaktadır. Yaz aylarında ise Malatya ili çok az yağış almaktadır. Malatya deniz seviyesinden yaklaşık 900 m yüksekliktedir. Malatya yağışı en çok ilkbahar mevsiminde almaktadır.

2.2.1. Rüzgar

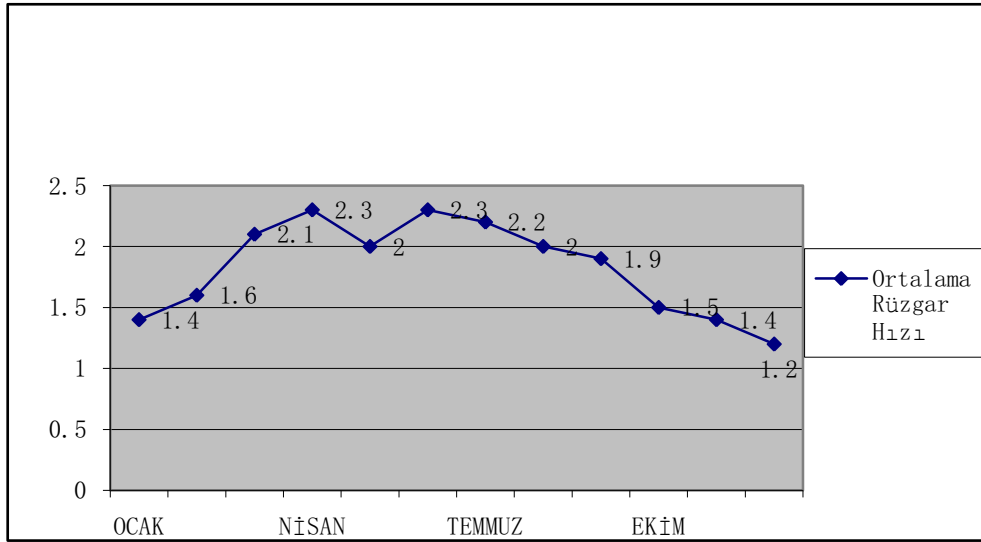
Malatya'da rüzgar, genel olarak hafif eser. Normal ortalama rüzgar 1,3 m/sn'dir. Hakim rüzgarın yönü güneybatıdır.

Malatya'da son 30 yılın rüzgar hızı ortalaması ise 1.6 m/sn'dir. Son on yılda ise Doğu-Kuzeydoğu yönünde 1.7 m/sn. civarındadır.

Rüzgarın fırtınalı estiği günler çok fazla değildir. Son 10 yıl içerisinde Malatya’da kaydedilen en şiddetli rüzgar Nisan 1994 ayı içerisinde olmuş, ESE yönünde esen bu rüzgarın hızı 26,2 m/sn. olarak kaydedilmiştir.

Malatya’da yenilenebilir enerji açısından yeterli rüzgar bulunmamaktadır. (Kaynak: Koruma Amaçlı İmar Planı sa:65)

Şekil 2.3: Malatya’da Aylara Göre Ortalama Rüzgar Hızı (M/Sn) 1994 - 2003

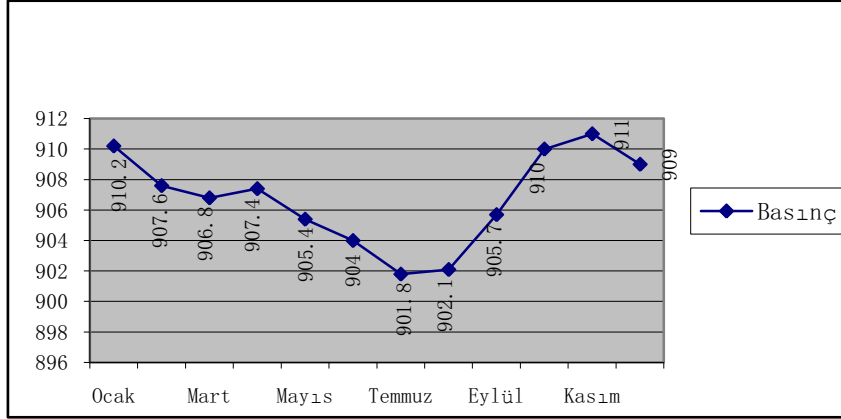
Kaynak: Koruma Amaçlı İmar Planı sa:66

2.2.2. Basınç

Basıncın Malatya’da yaz aylarında düşük, kış aylarında ise yüksek olduğu kaydedilmiştir. Son 10 yıllık basıncın ortalama olarak en yüksek olduğu ay 910,7 mb. ile Ocak ayı; en düşük olduğu ay ise 901,8 mb. ile Temmuz ayıdır. Uzun yılların ortalama aktüel (mahalli basınç) basıncı 904,6 mb.dır. Son on yılın (1996-2005) aktüel basıncı (mahalli basınç) ise 907,2 milibardır.

Son 10 yılda en yüksek basınç 914,1 mb. (Kasım 1996), en düşük basınç ise 899,8 mb. (Temmuz 1999) olmuştur. (Kaynak: Koruma Amaçlı İmar Planı sa:66)

Şekil 2.4: Malatya İlinin Aylara Göre Basınç (hPa) Değişimi – 2005

Kaynak: Koruma Amaçlı İmar Planı sa:66

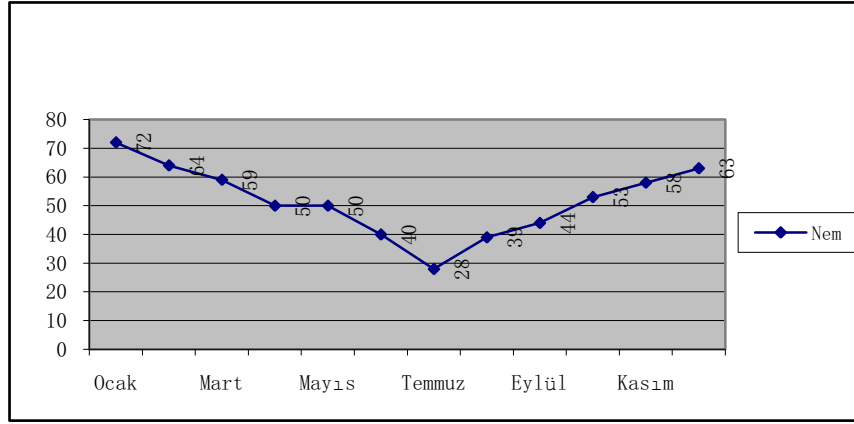
2.2.3. Nem ve Sisli Gün Sayısı

Uzun rasat yılları arasında en fazla sisli gün sayısı 1954 yılında 55 gün, en az ise 1930, 1936 ve 1946 yıllarında 2 gün kaydedilmiştir. Son 10 yıla bakıldığında ise, Malatya’da en fazla sisli gün 1992 yılında 8 gün olarak kaydedilirken, 1995 yılında ise hiç sisli gün olmamıştır. Son on yıllık rasatların yıllık sisli günler ortalaması 5 gün olarak kaydedilmiştir. Sis en fazla görüldüğü aylar Kasım, Aralık, Ocak ve Şubat aylarıdır. Kışın, yerin aşırı soğumasından ötürü radyasyon sisleri görülmekte ve Malatya’yı etkisi altına almaktadır.

Malatya’da son 10 yıl nisbi nem ortalamaları değeri %53’dür. Ortalama olarak nem Aralık, Ocak, Şubat aylarında yüzde 65-75 arasında değişiklik göstermekte, İlkbaharda ise yüzde 50-60 olmakla, yaz aylarında ise yüzde 30-40’a düşmektedir. Nisbi nem en fazla Aralık ayında yüzde 75 ortalama; en az ise Temmuz ayında yüzde 32 oranına ulaşmaktadır.

Aylık rasatlarda saptanan en düşük Nisbi Nem %4 ile Ağustos ayında görülmüştür. (Kaynak: Koruma Amaçlı İmar Planı sa:66)

Şekil 2.5: Malatya İlinin Aylara Göre Nem Oranı (%) 2005

Kaynak: Koruma Amaçlı İmar Planı sa:67

2.2.4. Sıcaklık

Malatya’da yıllık ortalama sıcaklık 13.3 °C tır. Bu ortalama değere göre sıcaklıkların en düşük olduğu ay Ocak ayı, en yüksek olduğu ay ise Ağustos ayıdır.

Mayıs ayından itibaren birden ısınmaya başlayan havalar Temmuz-Ağustos aylarında en çok değerlerini bulmakta, sonrasında sıcaklıklar azalarak Ekim ayı sonlarına kadar devam etmektedir. Kasım aylarında başlayan soğuklar ise Mart ayına kadar devam ederek İlkbaharda geç dona neden olmaktadır.

Malatya’da 1930-2002 yılları arasında ortalama sıcaklık 13.5°C, son 40 yıl içerisinde ise 13.7 °C olarak saptanmıştır. Fakat son on yıl içerisinde ortalama sıcaklık 14.1 °C’ye kadar çıkan bir artış göstermiştir. Ortalama en yüksek sıcaklık uzun yıllar 26.9 °C ile Ağustos ayında, ortalama en düşük sıcaklık ise -1.1°C ile Ocak ayında gözlemlenmiştir. Malatya’da en yüksek sıcaklık 31.07.2000 tarihinde 42.2 °C olarak kaydedilmiştir. En düşük sıcaklık ise 13.01.1979 tarihinde -25.1 °C olarak belirlenmiştir.

Malatya’da yaz günlerinin yıllık toplamı 132.3 gün iken, kış günleri ise 171 gün olarak belirlenmiştir. Ayrıca Malatya’da yılda ortalama 77.1 gün don görülmüştür. Malatya’da en erken don 28 Ekim, en geç don ise 5 Nisan’da kaydedilmiştir. (Kaynak: Koruma Amaçlı İmar Planı sa:67)

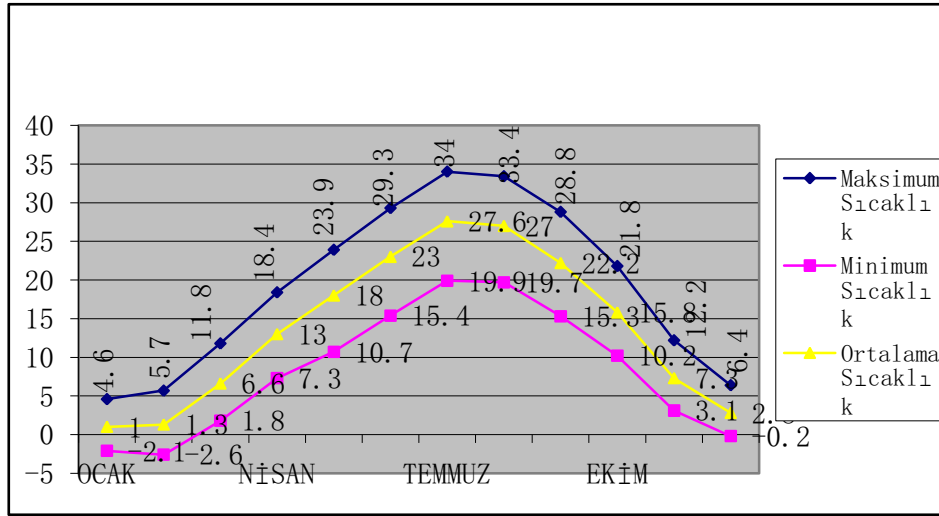
Şekil 2.6: Malatya İli Uzun Yıllar İçinde Gerçekleşen En Düşük ve En Yüksek Sıcaklık Değerleri ve Ortalama Sıcaklık Değerleri

MALATYA	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
En Yüksek Sıcaklık (°C)	14.2	18.6	27.2	30.4	36.0	40.0	42.2	40.8	37.0	33.1	25.0	18.0
En Düşük Sıcaklık (°C)	-17.0	-15.3	-13.9	-4.2	0.1	7.0	10.0	12.4	5.7	-1.2	-12.0	-19.0
Uzun Yıllar İçinde Gerçekleşen Ortalama Değerler (1975 - 2006)												
Ortalama Sıcaklık (°C)	0.3	1.7	6.7	13.0	17.8	23.0	27.4	26.8	22.2	15.1	7.3	2.1
Ortalama En Yüksek Sıc. (°C)	3.8	5.9	11.7	18.5	23.7	29.4	34.1	33.7	29.3	21.4	12.2	5.5
Ortalama En Düşük Sıc. (°C)	-2.5	-1.9	2.1	7.6	11.6	16.0	20.0	19.7	15.4	9.7	3.5	-0.6
Ortal.Güneşlenme Süresi (saat)	3.3	4.5	5.8	7.3	9.3	11.6	12.5	11.8	9.9	7.3	5.2	3.0

Kaynak: Koruma Amaçlı İmar Planı sa:67

Malatya ilinin 1994-2003 tarihleri arasındaki aylara göre ortalama sıcaklık değerleri Şekil 7’de verilmiştir.

Şekil 2.7: Malatya İlinin Aylara Göre Ortalama Sıcaklık (C) Değerleri, 1994-2003

Kaynak: Koruma Amaçlı İmar Planı sa:68

2.2.5. Buharlaşma

Malatya’da buharlaşma en fazla Temmuz-Ağustos aylarında, en az buharlaşma ise Nisan-Kasım ayları arasında görülmektedir. Buharlaşma rasatları havaların soğuması ile Aralık ve Mart ayları arasında yapılmamaktadır. Son on yıllık buharlaşma (348,8 mm.)

ve günlük olarak en fazla buharlaşma (18,4 mm.) ile Temmuz ayında saptanmıştır. (Kaynak: Koruma Amaçlı İmar Planı sa:68)

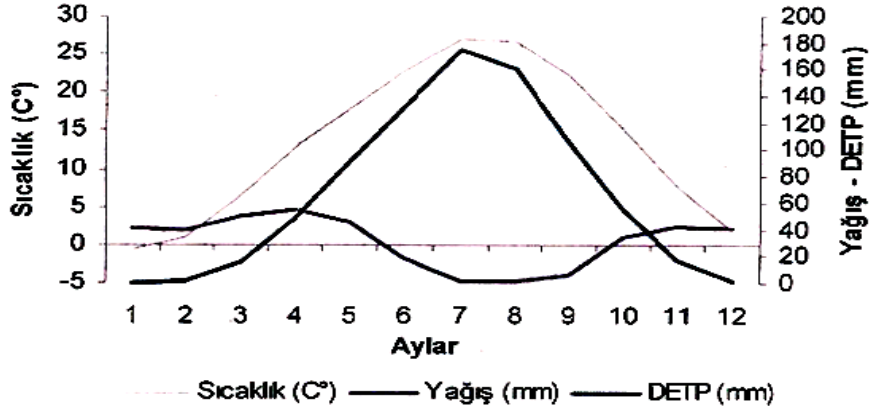
2.2.6. Yağışlar

Yıllık yağışın % 38'i İlkbaharda; % 35'i ise kış aylarında; % 22'si Sonbahar'da; % 5'i ise yaz aylarında düşmektedir. Yağışların mevsimlere dağılışına bakıldığında; kış ve ilkbahar yağışlarının hemen hemen eşit değerde veya bir birlerine yakın değerlerde oldukları göze çarpmaktadır. İlkbahar yağışlarının fazlalığı İç Anadolu ve Doğu Anadolu kara içi yağış rejiminin bölgeyi etkisi altına aldığı gösterir. Bunun yanında kış yağışlarının da ilkbahar yağışlarına eşit, yakın veya fazla değer taşıması, Malatya ve çevresini Doğu Anadolu'nun tipik kara içi yağış rejimlerinden ayırmış, Akdeniz etkisine almıştır. (Kaynak: Koruma Amaçlı İmar Planı sa:68)

2.2.7. Yağmur

Malatya'da yağış en çok Nisan, en az yağış ise Temmuz, Ağustos aylarında kaydedilmektedir. Uzun yıllar ölçümleri ile metrekareye düşen yağış 382.6 mm. olarak belirlenmiştir. Son on yılda (1996-2005) Malatya'nın yağış rejiminde düşüş olmuş ve yağışlar 356.9 mm'ye kadar gerilemiştir. Malatya ili; yarı kurak, az nemli, oldukça sıcak, su fazlalığının kış mevsiminde yaşandığı (85 mm'lik fazlalık ocak, şubat, mart aylarında) görülmektedir. Malatya İstasyonu karşılaştırmalı yağış-DETP-sıcaklık grafiği, su eksikliğinin nisan ayında başladığını, temmuz ve ağustos aylarına en yüksek düzeye ulaşarak ekim ayı sonuna kadar devam ettiğini göstermektedir. (Kaynak: Koruma Amaçlı İmar Planı sa:68)

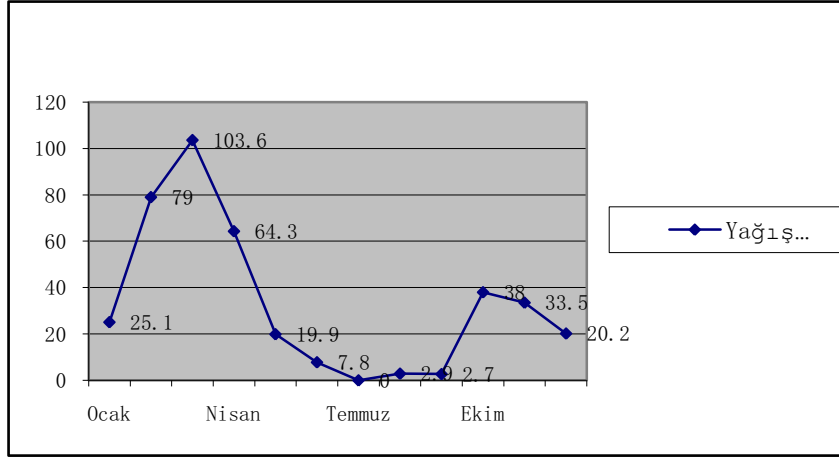
Şekil 2.8: Yıllık Yağış - Sıcaklık Değerleri

Kaynak: Koruma Amaçlı İmar Planı sa:69

2005 yılı Malatya ili aylara göre yağış miktarı Şekil 9'da belirtilmiştir.

Şekil 2.9: Malatya İli'nin Aylara Göre Yağış Miktarı (mm.) - 2005

Kaynak: Koruma Amaçlı İmar Planı sa:69

2.2.8. Kar

Malatya ve ilçelerinde kar yağışları, Kasım ayında başlamakta, Nisan ayında son bulmaktadır. Kar yağışı en çok Aralık, Ocak ve Şubat aylarında görülmektedir.

Son on yıldaki en fazla kar yağışlı günler sayısı 40 günle 1992 yılı, en az kar yağışlı günler ise 12 günle 1999 yılı olmuştur. Malatya'da son yıllarda kar kalınlığının en fazla Kasım 1992 yılında, yani son on yılda 48 cm. olmuştur.

(Kaynak: Koruma Amaçlı İmar Planı sa:69)

2.2.9. Seller

Malatya'da meteorolojik parametrelere göre iklimin yarı kurak olarak hüküm sürdüğü, en çok yağışın Nisan, Mayıs ve Kasım aylarında olduğu görülmüştür. İstisnalar dışında Malatya'da afet boyutunda sel nadiren görülmektedir.

(Kaynak: Koruma Amaçlı İmar Planı sa:69)

2.2.10. Don

Meteorolojik açıdan don olayı genellikle yerden 125 cm. ile 200 cm. yükseklikte ve rasat siperi içinde ölçülen serbest hava sıcaklığının 0 °C veya daha düşük derecelere inmesi anlamına gelen donlu günler sayısı son on yılda en fazla 108 günle 1992 yılında, en az donlu günler sayısı ise 26 günle 1996 yılında olmuştur.

Malatya'da ilkbahar geç donları, sonbahar erken donları ve kış donları tarımsal üretimi büyük ölçüde olumsuz etkilemektedir. Hafif don, mutedil don ve şiddetli don olarak ayırmak mümkündür.

Son on yılda Malatya'da en şiddetli don -22,0 °C ile 1993 yılında olmuştur. Malatya'da en erken don 28 Ekim, en geç don ise 10 Nisan'da kaydedilmiştir.

(Kaynak: Koruma Amaçlı İmar Planı sa:69)

2.2.11. Mikroklima

Mikroklima, üstünde iklimsel dengeler, değişiklikler ve süreçlerin gözlenebildiği en küçük ölçeğe uygulanan bir isimdir.

Malatya'da Mikroklima rasatları zirai amaçlı olarak yapılmaktadır. Rasat parkında 20 cm , 50 cm.,100 cm, 150 cm. ve 200 cm. yüksekliklere kurulmuş olan açık siperlerdeki Meteorolojik aletler yardımıyla çeşitli seviyelerdeki sıcaklık, nisbi nem, buhar basıncı, rüzgar, azami ve asgari sıcaklık değerleri tesbit edilmektedir.

Türkiye'nin belirli bölgelerinde bu tür rasat ölçümleri yapılmakta olup, tamamen zirai amaçlı bir çalışmadır. Bu nedenle bu rasat ölçümlerinin kent planlama için bir girdi oluşturması olası değildir.

(Kaynak: Koruma Amaçlı İmar Planı sa:70)

2.2.12. İklim Yapısının Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi

Battalgazi'de Meteoroloji İstasyonu bulunmadığından Malatya Kenti'nin iklim yapısına ilişkin bilgilerin aktarıldığına, ilgili bölümde değinilmişti. İklim yapısını oluşturan rüzgar, basınç, nem ve sis, sıcaklık, buharlaşma, yağmur, kar ve dolu yağışları, don, açısından ortalama değerler, Doğu Anadolu'nun sertliğini yansıtmamaktadır. Bu bakımdan mekansal dokunun sıcaktan ya da soğuktan korunma güdüsünü yansıtan özellikleri yoktur. Ancak yeni yapılaşmanın, mevcut yapısal özellikleri yansıtmayan, bilinçsiz özentileri yansıtan, iklim koşullarını, yönlenmeyi gözetmeyen örnekleri vardır. Geniş pencereler, açık balkonlar, vb. bu örnekler arasında yer alırlar.

Tescilli ya da tescile değer yapıların zamanla bozulmuşluklarında iklimin etkileri bulunmakla birlikte, en önemli etken rutubettir. Yer altı sularından, ya da içmeve kullanma suları ile atıksuların sağlıklı bir sistemle bertaraf edilememelerinden kaynaklanan sızıntılardan meydana gelen rutubeti etkili olduğu saptanmıştır. Bilinçli bir bakımın eksikliği de don, su sızıntısı vb. nedenlerle birinci grup yapılarda önemli bozulmalara neden olduğu gözlenmiştir. Bu bozulmalar, onarım projelerinin

hazırlanması sürecinde ayrıntılı olarak incelenmekte ve bozulma nedenleri saptanarak onarım yönlendirilmektedir.

Sonuç olarak iklim yapısını oluşturan ögeler, sivil yapılarda yeterince değerlendirilmemekte, birinci grup yapılarda ise onarım sürecinde değerlendirilebilmektedir denilebilir.

(Kaynak: Koruma Amaçlı İmar Planı sa:70)

3. ESKİ MALATYA KENTİ (BATTALGAZİ İLÇESİ)

3.1. TARİHİ

“Eski Malatya, bugünkü ismiyle Battalgazi, Malatya ilinin 8 km. kuzeyinde bir ilçe merkezidir. Hitit ve Asur yazıtlarında Maldiya, Milidya, Melid isimleriyle geçen ilk yerleşim, Battalgazi'nin 4 km. güney doğusundaki Orduzu bölgesinde, Arslantepe olarak isimlendirilen bölgede kurulmuştur. Asur devletinin yıkılmasıyla bu yerleşim yerinin terk edildiği ve yerli halkın ova içindeki farklı yaşam bölgelerine dağıldığı sanılmaktadır.” (Darkot,1988)

“Terk edilen Hitit yerleşmesinin ardından bölgedeki ikinci iskân sahası, Romalılar tarafından kurulmuş olan bugünkü eski Malatya kenti olmuştur. Roma imparatoru Titus devrinde (M.S. I. yy. ikinci yarısı), imparatorluk sınırları yakınında yer alması nedeniyle burada askeri bir karargah kurulmuş ve zamanla şehirleşme bu kamp çevresinde oluşmuştur. Roma imparatorluğunun ikiye bölünmesi üzerine, Bizans sınırları içinde kalmıştır.

Bizans İmparatorlarından Iustinianus, Melitene'ye üçüncü Armenia ismini vermiş, teşkilatını yeniden tanzim etmiştir.

7. – 11. yüzyıllar arasında Bizans ve İslam devletleri arasında zaman zaman el değiştiren kentin bu tarihi stratejik konumu Türk dönemlerinde de önemini korumuş, özellikle Selçuklu hâkimiyetinde altın çağını yaşamıştır.

Askeri ve ticari önemi nedeniyle Roma döneminden itibaren sürekli iskan edilmiş ve bölgede hakim olan devletler tarafından sık sık el değiştirmiş olan Malatya'nın Selçuklu hakimiyetine kadar kent gelişimi hakkında fikir yürütecek yeterli bilgi yoktur. Fırat Nehri havzasında, basık ve her tarafı açık bir arazi üzerinde kurulup gelişmiş olan kentin elverişli savunma şartlarına uygun bir konumda olduğu söylenemez. Bu topografik özelliğinden dolayı, Bizans döneminde kentin çifte surlar ile tahkim edildiği

ve bir hendek ile de savunma hattının genişletildiği bilinmektedir. Bununla birlikte halen harabe halindeki kent surları dışında, ortaçağ Hıristiyan dönemine ait hiçbir yapı ya da yapı kalıntısı günümüze ulaşmamıştır.

Malatya, 13. yüzyılın başlarından itibaren, Selçuklu hâkimiyeti ile birlikte, Bizans temelleri üzerine kurulmuş bir Türk şehri haline gelmiştir. Anadolu'dan Mezopotamya, İran ve Suriye'ye açılan ticaret yollarının buradan geçişi, Selçuklu döneminde kentin bu kültür çevreleriyle etkileşimini arttırmıştır. Bu dönemde İranlı pek çok bilim ve fikir adamının Malatya'ya yerleşip burada faaliyet gösterdikleri, kentin bu özelliğinden dolayı şehzadelerin eğitim merkezi haline dönüştüğü bilinmektedir. Özellikle 13. yüzyılın ilk yarısında Selçuklu sultanlarının ve ileri gelen devlet adamlarının kentin imar faaliyetlerine özel önem verdikleri bugüne ulaşan ve ulaşamayan eserlerden anlaşılmaktadır. İlim ve kültür alanındaki İran etkisi, kentte o dönemde inşa edilmiş olan mimarlık ürünlerine de kuvvetli bir şekilde yansımıştır. Bu dönemde bir ortaçağ Türk kentinin temel unsurlarını bünyesinde barındıran Malatya, kale, saray, cami, medrese, şifahane, han, hamam gibi kurum ve anıtlarıyla önemli bir transit merkezi haline gelmiştir.

Surların kuşattığı alanın ortasına doğru, kentin en önemli ve bilinen en eski yapısı, 13. yüzyılın başlarında inşa edilmiş olan Ulu Cami yer almaktadır. Bunun hemen güneyindeki Şahabiyye-i Kübra Medresesi, Ulu Cami ile birlikte kent merkezini oluşturmaktadır. Diğer yapılar ve konut alanları bu merkezin etrafında yoğunlaşmıştır. Halen sur içinde bulunan Selçuklu dönemi yapılarından Hötüm Dede (Halfetih) Minaresi ile Melik Sunullah Camisi ve Zeynel Bey Mescidi gibi yerleşim planını belirleyen yapılar buldukları konum itibarı ile bunu doğrulamaktadır. Bu gün tamamen ortadan kalkmış olan Altun-aba Hamamı, Bimarhane ve Şahabiyye-i Kübra Medresesi gibi devrin diğer önemli yapılarının da Ulu Camii mahallesi ve civarında yer aldıkları bilinmektedir. 13. yüzyılın ortalarında, bu gün için yerini tam olarak bilemediğimiz iç kalede bir de saray yer alıyordu. Sur dışında bulunan Osmanlı öncesi yapı, ya da yapı kalıntılarının ise namazgah, han, türbe gibi yerleşim planında belirleyici rol oynamayan yapılar oldukları dikkati çekmektedir.

Selçuklu sonrası Malatya ve çevresinde, 14. ve 15. yüzyıllarda uzun süre hüküm süren Memlukların kentin imar faaliyetlerine önemli katkılar sağladığı muhakkaktır. Ancak kentte halen mevcut yapı, ya da yapı kalıntıları içinde Memluk dönemine işaret eden bir örnek yoktur. Bununla birlikte, bazı Selçuklu yapılarında Memlûk sultanları adına düzenlenmiş kitabelere rastlanmaktadır.

Melik Sunullah Camisi'nde 1393 tarihli "el-Melik-el-Zahir-Berkuk" adını taşıyan minare kitabesi ile Namazgah mihrabı üzerinde Mısır Memlûklüleri'nden Seyfettin Kayıtbay adını taşıyan 1473 tarihli onarım kitabesi, buna örnek olarak verilebilir.. Buna karşın, 12. yüzyılda bir süre şehri elinde bulunduran Danişmentliler ile, Memlûklüler döneminde zaman zaman beylerince idare edilen Dulkadiroğulları'ndan kalma herhangi bir yapının varlığı bilinmiyor. Bu dönemde de yerleşim alanının kent surları dışına taşmadığı söylenebilir.

1516 yılında Osmanlı topraklarına katılan Malatya, sürekli sınır şehri olmaktan ve bu konumun tarih içinde getirdiği dalgalanmalardan uzaklaşarak uzunca bir dönem istikrarlı ve ticarete dayalı kent görünümü kazanmıştır. Tarıma elverişli alanlara sahip konumu ile birlikte doğudan gelip Karadeniz kıyılarına ve İç Anadolu'ya uzanan ticaret yollarının üzerinde oluşu, kentin Osmanlı döneminde de önemini arttırmıştır. 1516 tarihinden sonra, stratejik fonksiyonunu değiştirerek artık uç-il olmaktan çıkan ve iç-il olan Malatya, Selçuklu ve Memluk dönemleri sonrasında yeniden imar görmüştür.

16.yüzyıla ait Malatya Tahrir Defterleri ve Evliya Çelebi Seyahatnamesi kentin o dönemlerdeki genel durumu hakkında önemli bilgiler vermekte ve Türk döneminde, burada gerçekleştirilmiş olan imar faaliyetlerinin yoğunluğunu ortaya koymaktadır. Tahrir defterine göre, 16.yüzyılda Malatya'da yirmi dokuz Müslüman üçü gayr-ı Müslim olmak üzere otuz iki mahalle bulunuyordu. Mahallelerin bir kısmı sur içinde, bir kısmı da surların dışında kalıyordu. Bunlardan on dokuz mahallenin sur içinde olduğu anlaşılmaktadır. 1660 tarihinde şehrin nüfusu yaklaşık 8700 civarında idi ve bunun 1300 kadarı gayr-ı Müslim Ermenilerden oluşuyordu. Evliya Çelebi'ye göre, kale içinde birçok cami ve mescitleri, cephaneliği, muhafızı, iç il olduğundan yetmiş kadar askeri vardı; pazaryeri ise kalenin dışındaydı. 1530 tarihlerinde, defterlerde

kayıklı bulunan sur içinde ve dışında olmak üzere beş cami, yirmi dört mescit, on beş zaviye, üç hamam, bir bimarhane, bir han ve bir bezzazistan yer alıyordu.

Osmanlı döneminde, bölgede istikrarın sağlanması sonucu, artan nüfus yoğunluğuna paralel olarak yerleşmenin surların dışına doğru gelişme gösterdiği anlaşılıyor. Nitekim halen sur dışında bulunan cami ya da mescit gibi dini yapıların tamamı 16. yüzyıldan itibaren inşa edilmişlerdir. Bu dönemde kent, nüfus yoğunluğu sur içinde olmak üzere, doğu yönde Kırklar Mezarlığı olarak bilinen nekropol alanına doğru genişlemiştir. Bu durum 17. ve 18. yüzyıllarda da devam etmiştir. Ancak 19. yüzyılın başlarında bölgede baş gösteren salgın hastalık, ardından 1939 yılında Nizip seferi için oluşturulan bölge ordu karargâhının buraya taşınması, halkın şehri terk edip yeni kurdukları bugünkü Malatya iline yerleşmelerine neden olmuştur. Genel bir eğilim olarak yeni yerleştikleri yer imar, burası ise ihmal edilmiş; böylece tarihi şehir “eski” sıfatını kazanmıştır. Bu göçe paralel olarak, bir süre sonra, bazı mimari eserlerin gelirlerinin yeni şehirde inşa ettirilen yapılara bağlandığı, bunun da zaten bakımsız olan pek çok eserin yıkılmasına neden olduğu anlaşılmaktadır.” (Koruma İmar Planı Raporu Sa:44)

3.2. COĞRAFİ YAPISI

Battalgazi Kenti; Battalgazi İlçe Alanı’ nın Malatya Kentine yakın bölümünde denizden 770 m. ile 820 m. arasında değişen yükseklikler arasında yer almaktadır.

Kentin; Kuzey ve Kuzeydoğusu Karakaya Baraj Gölü ile çevrenmekte, Doğusunda Kale yerleşmesi, Güneyinde Malatya Merkez İlçesi’ne bağlı Orduzu ve Hanımınçiftliği beldeleri, Batısında ise Akçadağ Ovası ve Dilek Beldesi bulunmaktadır. Battalgazi Kenti, Kuzeyden Karakaya Baraj Gölü, Güneyden ise Hanımınçiftliği ve Orduzu yerleşim yerleri arasında kalmış olmakla birlikte, Doğu ve Batı yönünde gelişme olanakları bulunmaktadır. İlçenin; Beydağı eteklerinden başlayarak kuzeye Karakaya Barajı’na doğru eğimi giderek azalan alanının ortalarındadır. Dalgalı bir görünüm sergileyen jeomorfolojik yapıda belirgin bir dağ vb. engebe yoktur.

Şekil 3.2 : Battalgazi Koruma Amaçlı İmar Planı Alanı'nda Kentsel Kullanıma Açılmamış Alanların Sayısal ve Oransal Dağılımı

Bitki Örtüsü	Arkeolojik Alan		Etkileşim Alanı		Toplam	
	(Ha)	%	(Ha)	%	(Ha)	%
Kayısı Bahçesi	4.25	30.55	25.89	66.93	30.14	57.53
Sebze Bahçesi	6.5	46.73	3.6	9.31	10.1	19.28
Kavaklık	0	0.00	0.13	0.34	0.13	0.25
Sera	0.02	0.14	0.04	0.10	0.06	0.11
Tarla	0.92	6.61	9.02	23.32	9.95	18.99
Ağaçlık Alan	2.22	15.96	0	0.00	2.2.	4.22
Toplam	13.91	100.00	38.68	100.00	52.59	100.38
Plan Alanı	50.01	100	92.55	100	142.65	100
Plan Alanına Oranı(%)	27.81		41.79		36.87	

Kaynak: Koruma Amaçlı İmar Planı sa: 71

Şekil 11'de Arkeolojik Sit'in yüzde 27.81'ini; Etkileşim Alanı'nın yüzde 41.79'unun henüz kentsel kullanımlara açılmadığı görülmektedir.

Bu değerlere bakılarak Koruma Amaçlı İmar Planı Alanı'nın ortalama yüzde 37'inin henüz kentsel kullanımlara açılmamış olduğu ifade etmektedir. Kentsel kullanıma açılmamış alanlarda ağırlıklı olarak kayısı yetiştiriciliği ile sebze üretimi yapılmakta olduğu tablodaki sayısal ve oransal değerlerde açıkça görülmektedir. Bu olgu, mevcut imar planı ile kentsel kullanıma açılma kararı bulunan bu alanların tarımsal getirisinin arsa değerlerinin üzerinde olduğunun kanıtıdır.

3.4. ULAŞIM

“Battalgazi Kenti’nin asfalt karayolu ile il merkezine bağlantısı vardır. Bu yolun güzergâhı; 3194 sayılı İmar Yasası’nın 18. maddesi uyarınca yapılan düzenlemeye göre “Düzenleme Ortak Payı” (DOP)’ndan; kamulaştırma bedeli ödenmeden, terkin yolu ile elde edilmiştir. 30 m. genişliğinde terk edilen güzergâh kent girişine kadar 2x2 kesitlidir, ortalama dört metre genişliğinde bir refüjle ayrılarak kamulaştırma sınırı içinde yaklaşık yirmi iki metrelik bir kesimi inşa edilmiştir. Yolun iki tarafında banket, şev, hendek alanları bulunmaktadır. Bu yol Kente giriş kavşağından sonra 2x1 olarak demiryoluna, demiryolunu geçtikten sonra Karakaya Baraj Gölü’ne kadar ham yol olarak devam etmektedir.

İlçeye bağlı tüm köylerin yolları yeterli düzeydedir. Karakaya Baraj Gölünün kıyısına sahil yolu yapılmak istenmiş ve 1992 yılında çalışmalara başlanmıştır. Ancak bu çalışmalar hala sonuçlandırılmamıştır.

Doğu-batı-güneydoğu yönlerine uzanan demiryolu ile Karakaya Baraj Gölü üzerinde bulunan 2030 metre uzunluktaki Türkiye’nin en uzun demiryolu köprüsü İlçe sınırları içerisindedir. Battalgazi merkezde ve Kuluşağı Köyü’nde birer adet tren istasyonu vardır. Ayrıca Elazığ İli Baskil İlçesi ile Battalgazi Atabey feribot iskelesi arasında iki adet feribot ile baraj gölü üzerinden ulaşım sağlanmaktadır.

Malatya Kenti ile ulaşım bağlantısı yaklaşık yirmi adet dolmuş ile sağlanmaktadır. Otobüslerle aynı güzergahı kullanmaktadırlar.

Battalgazi ile Malatya arasında çalışmakta olan on üç otobüs bulunmaktadır. Her biri günde sekiz sefer yapmaktadır. Yolcuların yaklaşık yüzde 70’i otobüs, yüzde 30’u dolmuş ile taşınmaktadır.” (Koruma Amaçlı İmar Planı sa: 132)

Arkeolojik Sit Alanı içerisinde toplam 4.06 ha yol alanı bulunmaktadır. Bunun yüzde 13.3’ü asfalt, yüzde 86.7’si ise parke ile kaplıdır.

3.5. TARİHİ ESER DURUMU

Battalgazi yöresi tarih ve arkeoloji bakımından eski ve büyük kültürel değerlere sahiptir (Şekil 12). Elde edilen bulgular ve yapılan kazılarda çıkan buluntulara göre kültürünün M.Ö.5500-3000 yıllarına dayandığı görülmektedir. Zaman zaman yapılan ev temel kazılarında bile eski uygarlık izlerine rastlanmaktadır.

Malatya Battalgazi ilçesinde bulunan Eski Malatya kalesi, il merkezinden 11 km kuzeyde, Aslantepe'nin de 4 km. kuzeybatısındadır. Derme deresi ile kesilen kale ve surlar geniş bir alanı kapsamaktadır. Alçak bir düzlükte yer alan kale dikdörtgene yakın beşgen bir plan düzeni gösteren kale günümüze harap bir durumda gelmiştir. Duvarları 20 m yüksekliğinde kesme ve moloz taşla yapılmıştır. Kalenin koruma altına aldığı alan 2900 m'dir. Bu alandaki surlar, kuzeyde 500 m doğuda 850 m güneyde de 750 m batıda da 800 m uzunluğundadır. Kale, kalıntılarının çok azı günümüze gelmiş, bu nedenle de kaynaklardan öğrenildiğine göre sur duvarları bazılarına göre 94, bazılarına göre de 95 burçla takviye edilmiştir. Bunlardan kuzeyde yirmi üç, doğuda yirmi dört, güneyde yirmi dört ve batıda da yirmi üç burç ve kule bulunmaktadır. Kale içerisinde su sıkıntısı olmadığından, yanındaki dereden yararlanmasından ötürü kale içerisinde sarnıç yapılmamıştır. Yalnızca kale içerisinde bulunan yapıların temel kalıntılarına yer yer rastlanmaktadır. (Topaloğlu, 2010).

Eski Malatya Kalesi; M.S. 79-81 yıllarında Roma İmparator Titus tarafından doğu sınır garnizonu olarak yaptırılmıştır. Doğu sınırına önem veren Romalılar, İmparator Trajan döneminde bu garnizonu büyütmüşlerdir. İleriki yıllarda ise o dönemde şehirleşen garnizon bölgesine Melitene denilmiş ve surlar şehri koruyan surlar haline gelmiştir. Bu surlar Battalgazi İlçesini Malatya şehir merkezine bağlayan ana yolun Doğu kenarı ile Derme çayı arasında ki düzlük alanda kalmaktadır.

Romalılar dan sonra Abbasiler, Selçuklular, Anadolu Beylikleri, Memlûklular ve Osmanlılar tarafından da kullanılan kalede zaman zaman çeşitli bakım ve onarımlar yapılmıştır. Bu bakım ve onarımlar sırasında ufak tefek eklemelerde yapılmıştır. Eski Malatya; 1838 yılına kadar şehir merkezi olup, yarım metre derinlikten çıkabilecek

uygarlık izlerini yansıtan seramik parçaları ile ilgi çekmekte olup, çevrede bulunan han, camiler, türbeler, Namazgâh ve hamam kalıntıları ile yıkılmış anıtların çoğunun İslam Uygarlığı yapıtları olduğu yapılan araştırmalardan anlaşılmıştır.

1840 yılına kadar eski Malatya (Battalgazi ilçesi) şehir merkezi olduğundan Türk-İslâm eserlerinin ilk örnekleri burada yer almaktadır. Kale, han, hamam, zâviye, medrese, tekke, imaret, cami, mescid, namazgâh ve türbe gibi çok sayıda dinî ve sivil yapı inşa edilmişse de çoğu günümüze kadar gelememiştir. Zamanımıza ulaşabilen eserler ise harap durumdadır veya geçirdikleri yanlış restorasyon sonucunda orijinalliklerini kaybetmek üzeredir (Deniz, 1980).

Şekil 3.3 : Battalgazi ilçesi tarihi eserler yerleşim planı

Kaynak: <http://battalgazi.bel.tr/>

Başlıca tarihi eserler;

a. Ulu Camii:

Ulu Cami; Türkler, Selçuklu İmparatorluğu döneminde İran'daki dikdörtgen bir avlunun dört yanına birer eyvan olan Medrese semasını camilere uygulamışlardır. Bu nedenle böyle camilere Eyvanlı veya Medrese planlı camiiler denmiştir.

Orta Asya- İran geleneklerini yansıtan plan şeması kadar günümüze ulaşabilmiş zengin tuğla ve çini süslemeleri bakımından da büyük öneme sahiptir. Yapımından kısa bir süre başlayan onarım ve ilavelerle camii bünyesinde önemli değişiklikler olmuştur. Bugün özgün tuğla yapısını koruyan mihrap önü kubbesi, buna bitişik eyvan ve eyvanın önünde revaklı iç avlu planının esasını meydana getirmektedir (Eskici, 2007).

Ulu Cami de kullanılan plan İran'da ki camilerin ana planı haline gelmiştir. Cami de tuğla ana malzeme olarak kullanılmıştır. Anadolu'nun Türkler tarafından fethedilmesinden sonra yapılan eserlerde kendi planlarını ve kendi malzemelerini kullanmışlardır. Ulu Cami İlde Selçuklu geleneğini ile yapılan tek eser olarak önem taşımaktadır. Cami Anadolu Selçuklu hükümdarı 1. Alâeddin Keykubat tarafından Mimar Yakup Bin Ebubekir El Benna El Malati'ye 1224 yılında yaptırılmıştır. Camiinin kitabesi, Malatya Şehir merkezinde, Saray Mahallesi, Saray Camiinde bulunmaktadır(Şekil 13).

Şekil 3.4 : Ulu Camii

Kaynak: Pilten S., Nisan 2014, (Araştırmacı)

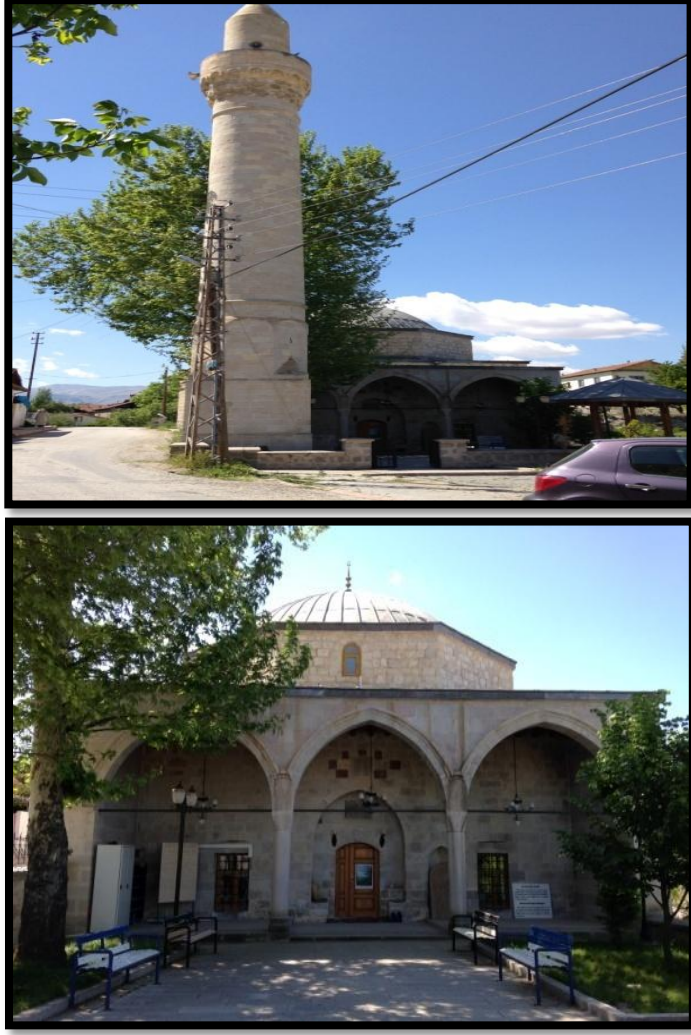
b. Melik Sunullah Camii:

Sultan Melik-ül Zahir Berkük zamanında Abdullah Hüsnuoğlu Çerkez tarafından 1394 yılında yaptırılmıştır. Bölge halkı arasında " Vaiz Baba veya Vaiz Ocağı " adıyla bilinmektedir.

c. Akminare Camii:

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Zaim Yusuf oğlu Hikmet Bey tarafından 1573 yılında yaptırılmıştır. Konum itibari ile Derme Deresi kenarında, surların dışında tek kubbeli ve tek minareli bir camidir (Şekil 14).

Şekil 3.5 : Ak Minare Camii

Kaynak: Pilten S., Nisan 2014, (Araştırmacı)

d. Karahan Camii:

Abdullah oğlu Hüsrev Bey tarafından 1589 yılında yaptırılmıştır.

e. Toptaş Camii:

Sur1ar dışındadır (Şekil 15). Klasik bir Osmanlı Camisidir. Kimin veya kimler tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir.

Şekil 3.6 : Toptaş Camii

Kaynak: Pilten S., Nisan 2014, (Araştırmacı)

Yörenin adetlerine göre; bu camii kenarında bulunan top (yuvarlak) taşlara oturan yabancı kimseler, o taş hangi eve aitse onların misafiri olmuş demektir.

f. Alacakapı Camii:

Osmanlı İmparatorluğu döneminde mescit olarak yaptırılmıştır.

g. Sütli Minare Camii:

Osmanlı İmparatorluğu döneminde tek minareli ve tek kubbeli olarak yapılan bir camiidir. Yapılış tarihi bilinmemektedir (Şekil 16).

Şekil 3.7 : Sütli Minare Camii

Kaynak: Pilten S., Nisan 2014, (Araştırmacı)

h. Halfetih Minaresi:

Selçuklular döneminde 13.y.y'da yapıldığı tahmin edilmektedir. Sekizgen tuğla kaide üzerine silindirik olarak yükselen camii tuğladan yapılmıştır. Şerefesinin altındaki Kufi Kitabe ile firuze renkli çinileri dikkatleri çekmektedir.

i. Edir ile Bedir Türbesi:

Dairesel bir duvarın önünde bulunan tek mezardır.

j. Emir Ömer Camii ve Türbesi:

Osmanlı İmparatorluğu döneminde (1556 yılında) yapılmıştır (Şekil 17).

Şekil 3.8 : Emir Ömer Camii ve Türbesi

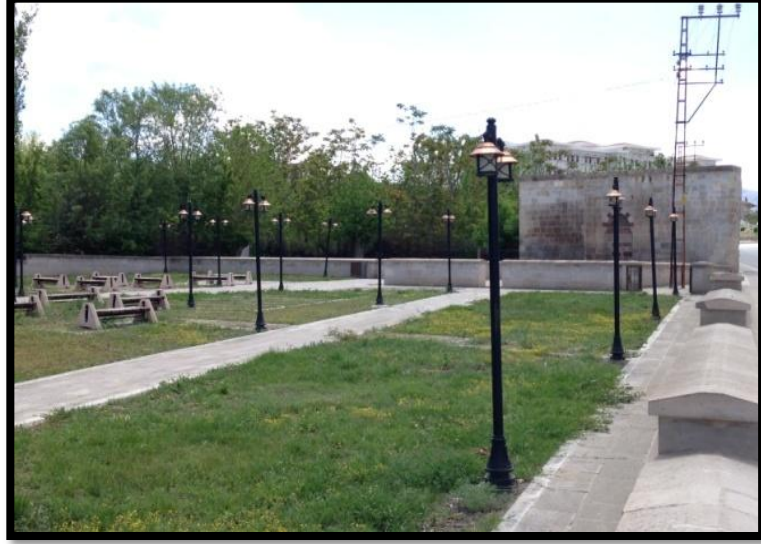

Kaynak: Pilten S., Nisan 2014, (Araştırmacı)

k. Ali Baba Namazgâhı:

Selçuklular döneminde Sacettin İshakoğlu Kemalettin Kamyol tarafından 1243 tarihinde yaptırılmıştır (Şekil 18).

Şekil 3.9 : Ali Baba Namazgâhı

Kaynak: Pilten S., Nisan 2014, (Araştırmacı)

I. Ahmed Turan Türbesi:

Osmanlı İmparatorluğu döneminde yaşamış (18.y.y'da), Seyit Battalgazi'nin arkadaşı Ahmet Duran'a ait olan bir türbedir. (Şekil 19).

Şekil 3.10 : Ahmed Duran Türbesi

Kaynak: Pilten S., Nisan 2014, (Araştırmacı)

m. Ali Baba Türbesi:

İlçede Ali Baba isimli mezarlık da bulunan türbedir (Şekil 20).

Şekil 3.11: Ali Baba Türbesi

Kaynak: Pilten S., Nisan 2014, (Araştırmacı)

n. Karababa Türbesi:

İlçede Kara Baba isimli mezarlık da bulunan türbedir (Şekil 21).

Şekil 3.12: Karababa Türbesi

Kaynak: Pilten S., Nisan 2014, (Araştırmacı)

o. Beş Kardeşler:

Ulu Caminin güneyinde yer alan yapıda Seyit Battalgazi'nin çocuklarının mezarlarının olduğu söylentisi yaygındır (Şekil 22).

Şekil 3.13: Beş Kardeşler

Kaynak: Pilten S., Nisan 2014, (Araştırmacı)

p. Üç Kardeşler:

İlçe merkezine yaklaşık 2 km mesafede bulunur. Hötüm Dede Türbesi ile Ulu Camii arasındadır. Seyit Gazi, Seyit Battalgazi'nin namaz kıldığı yer olarak bilinmektedir.

q. Hasan Basri Türbesi:

Malatya'ya M.S.7.y.y'da Basra'dan geldiği rivayet edilen. Ermiş bir kişi olarak bilinmektedir.

Türbesi önceden Korucuk üzerindeyken Karakaya Baraj Gölünde sus tutulması ile birlikte Battalgazi İlçesi Kırk kardeşler mevkiine taşınmıştır (Şekil 23). Türbeye çok sayıda ziyaretçi, gelmektedir.

Şekil 3.14: Hasan Basri Türbesi

Kaynak: Pilten S., Nisan 2014, (Araştırmacı)

r. Sıddı Zeynep Kümbeti:

Selçuklular döneminde yapılan yapıda Seyit Battalgazi'nin hanımı olan Zeynep Hanıma ait olduğu düşünülen bir mezar vardır (Şekil 24).

Şekil 3.15: Sıddı Zeynep Kümbeti

Kaynak: Pilten S., Nisan 2014, (Araştırmacı)

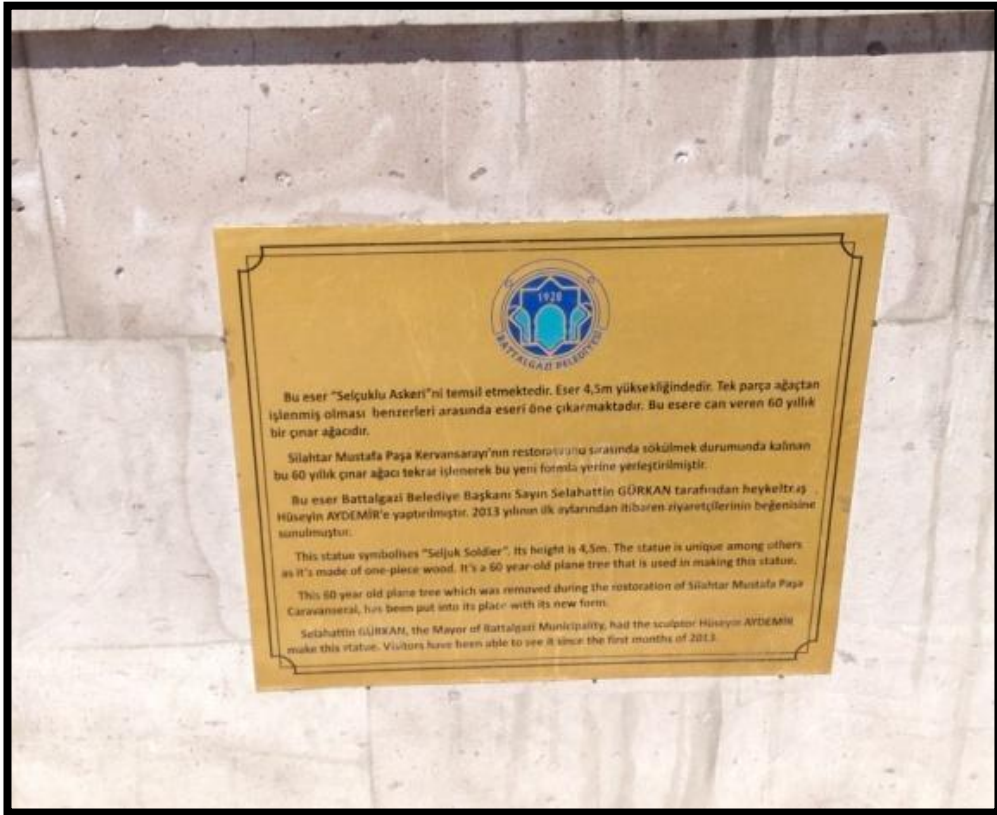
s. Silahtar Mustafa Paşa Kervansarayı:

IV. Murat'ın Vezirlerinden Silahtar Bosnalı Mustafa Paşa tarafından 1637 yılında yaptırılmıştır (Şekil 25).

Şekil 3.16: Silahtar Mustafa Paşa Kervansarayı

Kaynak: Pilten S., Nisan 2014, (Araştırmacı)

4. ESKİ MALATYA SURLARI

4.1. TARİHİ

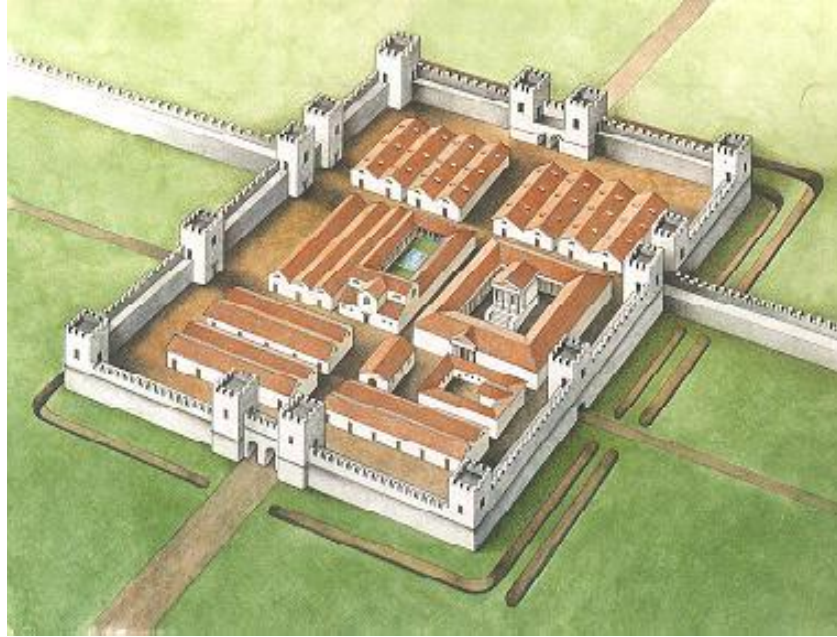
“Eski Malatya’nın kuruluşu Roma İmparatoru Tiberius Dönemine rastlar. M.S. 17 yılında Kapadokya Tiberius tarafından bir kez daha Roma’ya bağlanmıştır. Roma imparatorlarından Titus devrinde (M.S.79-81) Anadolu’da iki tane Roma lejyonu kurulmuştur. Bu lejyonlardan biri Malatya’ya yerleştirilmiştir. Malatya’da kurulan Roma lejyonunun adı Legio XII. Fulminata’dır. Legio XII Fulminata'nın Anadolulu askerleri çok geniş bir alandan kaydedilmişti. Lejyonun kurulmasından sonra Aslantepe eski önemini yitirmiştir. Traianus Döneminde (M.S. 98-117) Melitene Parth'lara karşı önemli bir geçit noktası olduğundan askeri yollar yapılmıştı. Traianus M.S. 114 yılında doğu seferine çıkmış, Erzurum’un 19 km. batısındaki Elegia’da Ermeni kralı Parthamisiris, O’nu karşılamıştı. Yapılan toplantıda Ermeni kralı tacını Roma İmparatoruna vererek doğuda yeniden huzur sağlanmıştı. İmparator Traianus bu seferi sırasında Melitene’ye gelerek Legio XII Fulminata’yı denetlemişti. Melitene’nin etrafını çeviren şehir surlarının temeli, bu sırada atılmış olmalıdır. Karargah İmparator Constans tarafından güçlendirilmiştir.

Bizans Döneminde İmparator I. Iustinianus zamanında kentin çifte surlar ile tahkim edildiği ve bir hendek ile de savunma hattının genişletildiği bilinmektedir. Kale 575 yılında Sasani Hükümdarı I. Hüsrev zamanında tahribata uğramış, 757 yılında Abbasi Döneminde İmam Abd-el Vahab tarafından onarılmıştır. İkinci büyük tahribat 934 yılında Bizanslılar tarafından yapılmıştır.

1057-1067 yılında Bizans İmparatoru Constantinus X. Dukas kalenin iki surunu onartıp hendeklerini temizletmiştir. Bu inşa işi için imparatorluk fermanı çıkınca, İstanbul’da oturan Malatyalı zenginler, doğdukları şehre dönmüşlerdir. Bunların yardımıyla, Anadolu ve Antakya’dan birçok mimar ve işçi getirilerek surlar yeniden ve süratle onarılmıştır.

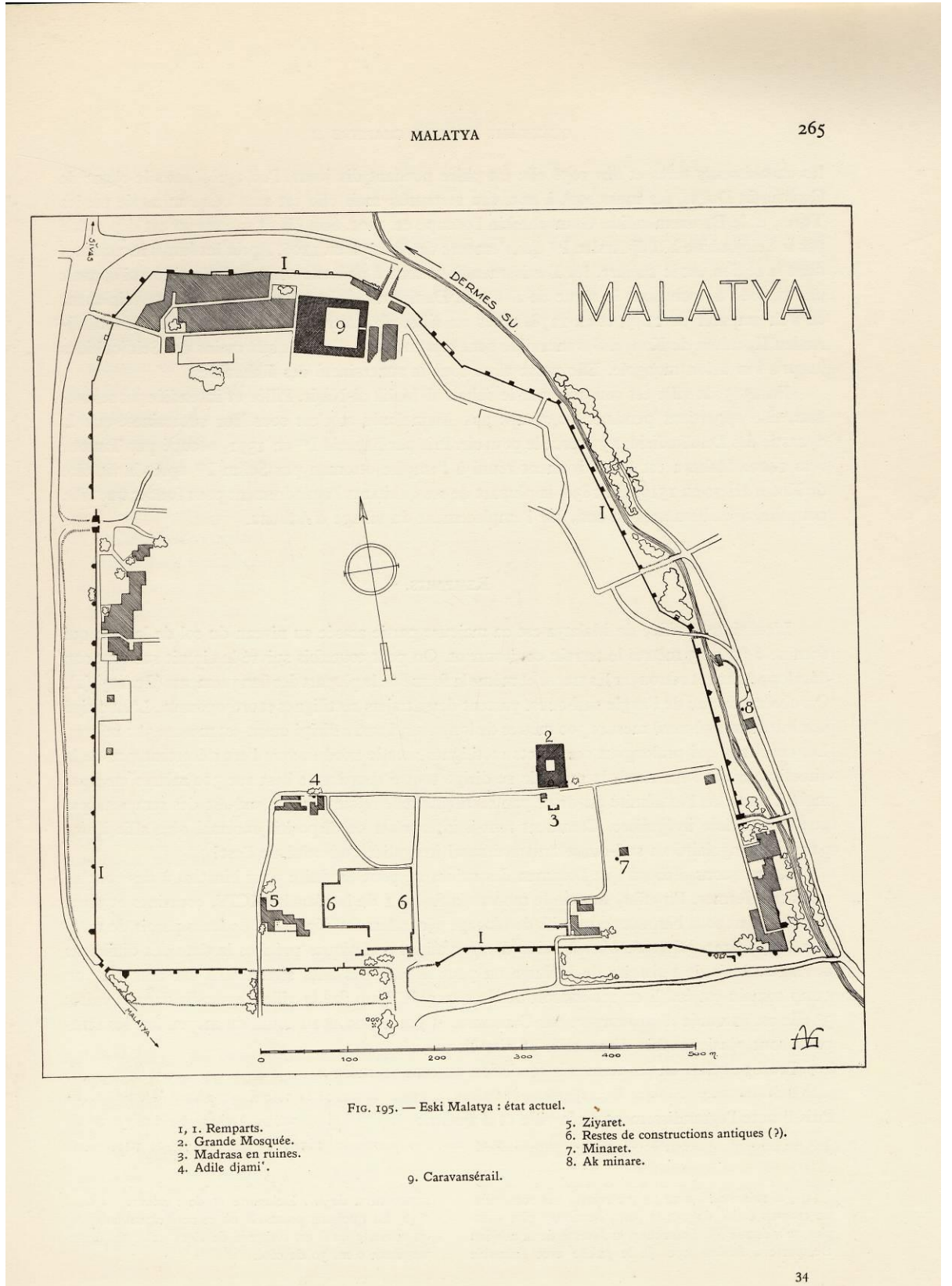
Kale 1181 yılında Anadolu Selçuklu Döneminde II. Kılıç Arslan tarafından yeniden imar edilmiştir. (Kaynak: Koruma Amaçlı İmar Planı Araştırma Raporu sa:45)

Şekil 4.1 : Roma lejyon karargâhlarından örnekler

Kaynak: Koruma Amaçlı İmar Planı Araştırma Raporu sa:48

Şekil 4.2 : Eski Malatya kent planı üzerinde surlar

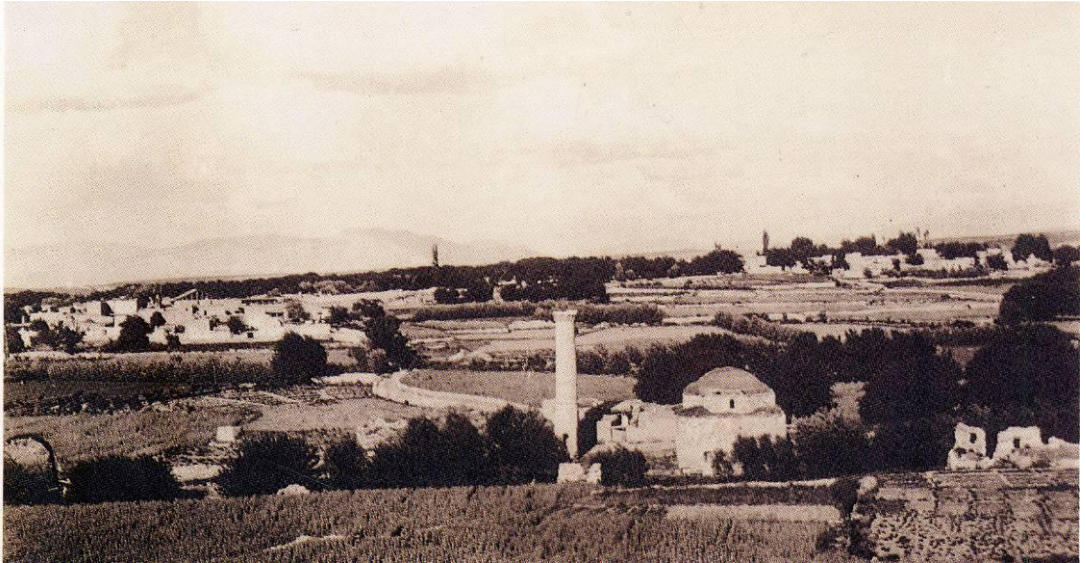
Kaynak: A.Gabriel

Şekil 4.3 : 1910 yılında Eski Malatya'nın genel görünüşü

Kaynak: G. Bell

Şekil 4.4 : 1940 yılında Eski Malatya'nın genel görünüşü

Kaynak: A. Işık Arşivi, G.Göğebakan

Şekil 4.5 : 1939 yılından önce Eski Malatya'nın batı dış surları

Kaynak: A.Gabriel

Şekil 4.6 : 1970 yılında Eski Malatya'nın güney surlarının batı ucu

Kaynak: C. Yalvaç, G.Göğebakan

4.2. SURLARIN BUGÜNKÜ DURUMU

Malatya Kalesi'nin surlarının büyük bir kısmı yıkılmış; sadece temel kalıntıları ve kısmen sağlam kalabilmiş kuleleri ile günümüze ulaşabilmiştir. Söz konusu hendek ise son dönemlerde doldurulup tarla olarak kullanılmıştır. Eski yerleşim alanını çevreleyen surların içi ve çevresi imara açılarak binalarla kuşatılmıştır.

Dış surlar, genel hatları ile dikdörtgene yakın yamuk bir plan meydana getirir. Batı ve güney surları dik eksenler üzerinde uzanarak, güneybatı köşede birleşir (Şekil 32, 33, 34). Batı surları, kuzey uçta hafif bir kırılmayla doğuya yönelir. Doğu cephede kuzeye doğru kademeli olarak kırılmak suretiyle uzanan surlar, batıdan gelen surlarla kuzeydeki dar bir cephede birleşir. Bu durum doğu surlarında kuzeye doğru bir daralma meydana getirir. Buradaki asimetri, doğu surlarının hemen yanından geçen Derme Suyu nedeniyle hem arazi şartlarına uyma zorunluluğu, hem de suyun savunmaya yardımcı rolünün düşünülmüş olmasından kaynaklanmaktadır.

İç surlar dış surlara göre daha büyük ölçüde tahrip olmuştur. Ancak batı ve güneyde kalıntıları izlenebilmektedir. Batıda dış surun yaklaşık 15 m. gerisinde yer yer kalıntılar izlenebilmektedir. Ancak bu cephenin kuzey ucunda ve kuzey yönde yoğun kentleşme yüzünden surları izleyebilmek zordur. Kalan izlerden kuzey cephenin doğu ucunda, iç surun dış surdan daha içeride inşa edildiği ve bir yay çizerek doğuya doğru yöneldiği anlaşılmaktadır. Doğu yönde iç sur kalıntıları saptanamamıştır. Ancak bu bölümde alüvyon dolgunun yüksekliği sur kalıntılarının izlenmesine olanak vermemektedir. Güneyde de batı yönde olduğu gibi dış surun yaklaşık 15 m. gerisinde iç sur izlenebilmektedir. Doğuya doğru iç sur izlendiğinde, duvarların 4-5 m. yüksekliğine kadar korunarak bu güne ulaştığı, sur duvarına bitişik olarak inşa edilmiş mekanların varlığı dikkat çekmektedir (Şekil 35, 36).

Hem dış hem de iç surların mevcut kalıntılardan anlaşıldığı kadarıyla inşasında moloz dolgu üzerine kabayonu kesme taş kullanılmıştır. Kesme taş örgü, düzenli yatay sıralar oluşturacak şekilde düzenlenmiştir.

Surlar, sık aralıklarla yerleştirilmiş olan dörtgen ve beşgen kulelerle desteklenmiştir

(Şekil 37). Beşgen kuleler özellikle batı ve güney surunda daha sık görülür. Kulelerin üst kısımları tamamen yıkılmış; dış kaplama taşlarının çoğu sökülmüştür. Bunlardan güney surlarının batı ucunda yer alan beşgen kule, diğerlerine göre kısmen daha sağlam olup, halen görülebilen üst kısmındaki kemerli pencere açıklıkları kulelerin iki katlı kuruluşu sahip olduklarına işaret etmektedir.

Kalenin bugünkü durumuyla bütün kapıların yerini tespit etme imkânı yoktur. Ancak bunlardan Alaca Kapı'nın, kuzeyde aynı isimle adlandırılan mahalledeki Silahtar Mustafa Paşa Kervansarayının yakınında yer aldığı biliniyor. Halen hangi isimlerle anıldıklarını bilemediğimiz iki kapı harabe halinde mevcuttur.

Biri güney ve batı surlarının birleştiği köşede, diğeri batı surlarının kuzey tarafındadır (Şekil 38,39). Örtüleri yıkılmış sadece yan kanatları ayakta kalabilmiştir.

N. Sevgen; kalenin öndeki daha alçak olmak üzere 15 m. aralıkla inşa edilen iki kat surla ihata edilmiş olduğunu belirtir. A. Gabriel de, çukurların yanındaki çift taraflı duvarların varlığından söz eder. Bugün için söz konusu iç sur duvarlarının tamamına yakını yıkılmış durumdadır. Bununla birlikte yer yer günümüze ulaşabilmiş kalıntı ve izlerden iç sur hattını takip edebilmek mümkündür. İç ve dış sur arasındaki mesafe belirli bölgelerde 15-20 metreyi bulmaktadır.

Ancak, surların mevcut durumuna göre hangi kısımlarının Roma - Bizans, hangi kısımlarının Türk dönemlerine ait olduğunu söylemek güçtür. Yalnızca beşgen burçların Bizans Dönemine ait Ankara Kalesi'nde de görülmesi, en azından bu beşgen burçlu bölümlerin Bizans Dönemi inşaatına ait olduğunu söylemek mümkün olmaktadır. İnşasında kullanılan moloz dolgu üzerine kabayonu kesme taş kaplama tekniği bütün surlarda aşağı yukarı aynı tarzdadır.

Şekil 4.7 : Eski Malatya, günümüzde batı dış sur kalıntıları

Kaynak: Pilten S., Nisan 2014, (Araştırmacı)

Şekil 4.8 : Eski Malatya, günümüzde güney dış sur kalıntıları, doğuya doğru

Kaynak: Pilten S., Nisan 2014, (Araştırmacı)

Şekil 4.9 : Eski Malatya, güney dış sur kalıntıları ve kuleler, batıya doğru

Kaynak: Pilten S., Nisan 2014, (Araştırmacı)

Şekil 4.10 : Eski Malatya, batı iç sur kalıntıları

Kaynak: Pilten S., Nisan 2014, (Araştırmacı)

Şekil 4.11: Eski Malatya, güney iç sur ve kalıntısı

Kaynak: Pilten S., Nisan 2014, (Araştırmacı)

Şekil 4.12 : Eski Malatya, batı dış surlarından beşgen kule

Kaynak: Pilten S., Nisan 2014, (Araştırmacı)

Şekil 4.13: Eski Malatya, batı dış surlarının ortasındaki anıtsal kapı

Kaynak: Pilten S., Nisan 2014, (Araştırmacı)

Şekil 4.14: Eski Malatya, güney iç surlarına yakın anıtsal yapı kalıntısı

Kaynak: Pilten S., Nisan 2014, (Araştırmacı)

Şekil 4.15: Onarımı tamamlanan Battalgazi kale surlarından bir görünüm

Kaynak: <http://www.battalgazi.gov.tr>

Şekil 4.16: Onarımı tamamlanan Battalgazi kale surlarından bir görünüm

Kaynak: <http://www.battalgazi.gov.tr>

4.3. SUR İÇİ KORUMA İMAR PLANI VE ALAN KULLANIMI

Koruma Amaçlı İmar Planında Arkeolojik Sit Alanı (sur içi alan) 50.01 hektardır. Bu alanın yüzde 46,22'si konut, ticaret, resmi kurum, eğitim tesisleri, ibadet yerleri, sağlık, sanayi tesisleri, inşaat ve trafo gibi yapılaşma alanlarından oluşmaktadır. Geriye kalan yüzde 53,88'i ise tarım alanları, ağaçlık alanlar, boş alanlar, dere yatakları gibi alanlardan oluşmuştur. (Şekil 42-43)

Koruma Amaçlı İmar Planı Alanı'nın ortalama yüzde 37'sinin henüz kentsel kullanımlara açılmamış olduğu ifade edilebilir. Kentsel kullanıma açılmamış alanlarda ağırlıklı olarak kayısı yetiştiriciliği ile sebze üretimi yapılmakta olduğu tablodaki sayısal ve oransal değerlerde açıkça görülmektedir. Bu olgu, mevcut imar planı ile kentsel kullanıma açılma kararı bulunan bu alanların tarımsal getirisinin arsa değerlerinin üzerinde olduğunun kanıtıdır.

Bu alanları kentsel kullanıma açmayı engelleyen bir başka etmen; Sit koşulları altında yapılaşma istemlerinin, zahmetli, pahalı ve çoğu kez olumsuz yanıtla sonuçlanan bir süreç olduğu izlenimi nedeniyle Sit kararını aşmayı göze alamamaktır.

Bir başka etmen bu alanların imar planında tarımsal kullanımlı olarak tanımlanmasıdır. Etkileşim alanının yakın geçmişe kadar ilgili yasa uyarınca koruma denetimi altında olmamasına karşın daha fazla bir oranda tarımsal amaçlı kullanımların bulunması Kent merkezinin çekiciliği nedeniyle kentin sur içinde yoğunlaşması ile açıklanabilmektedir.

Battalgazi III. Derece Arkeolojik Siti'nin kullanıcılarında, sitin korunmasına ilişkin belirgin bir eğilim görülmemektedir. Aksine daha önceden edinilmiş yapı haklarının arkeolojik sit kararı ile ortadan kaldırılmış olması ya da "Geçici Dönem Yapılaşma Koşulları" ile sınırlandırılmasının yarattığı tepkiler; "koruma olgusuna karşı" istemler içeren tepkiler biçiminde olmaktadır.

Bu istemlerin yasallığını irdelemeden verilen izinler ya da göz yumma olarak değerlendirilebilecek yapılaşma, "Koruma" olgusunu zedeleyen eylemlerdir. Bu

nedenle korumaya katılımın sınırlı olduğu, korumaya ilişkin olumlu bir eğilimin belirgin olarak saptanamadığı, istemlerin “Koruma” sözcüğüne ters anlam yükleyen bir vurgu ile ifade edilecek biçimde geliştiği gözlemlenmiştir. Battalgazi III. Derece Arkeolojik Siti’ndeki bu durum, Ülke’deki koruma olgusuna genel olarak gösterilen tepkilere benzemektedir.

Şekil 4.18 : Koruma Amaçlı İmar Planı Alanında Arkeolojik Sit Alanı Arazi Kullanımına İlişkin Sayısal ve Oransal Değerler

Arazi Kullanımı	Arkeolojik Sit	
	Alan (Ha)	%
Konut Alanları	19.77	39.46
Ticaret Alanları	0.25	0.50
Resmi Kurum Alanları	0.70	1.40
Eğitim Tesisleri	1.19	2.38
İbadet Yerleri	0.91	1.82
Sağlık Tesisleri	0.20	0.40
Sanayi Tesisleri	0.06	0.12
İnşaatlar	0.06	0.12
Trafolar	0.01	0.02
Harabeler	0.40	0.80
Havuz Ve Kuyular	0.03	0.06
Müştemilat	1.35	2.69
Kanal Ve Dere Yatakları	0.33	0.66
Boş Alanlar	6.53	13.03
Ağaçlık Alan	2.22	4.43
Sur Duvarları	0.25	0.50
Tarım Alanları	11.69	23.33
Yollar	4.06	8.10
Toplam	50.01	100

Kaynak: Koruma Amaçlı İmar Planı sa:126

Ancak giderek artan biçimde gelişen “Koruma Bilinci”nin ve yasal düzenlemelere uyma çabalarından kaynaklanan olumlu örneklerin, ya da olumsuzlukların iletişim araçları ile çok geniş kitlelere hızla duyurulmasının caydırıcılığı ya da özendiriciliği giderek artmaktadır. Bu bağlamda Battalgazi III. Derece Arkeolojik Siti’nde eğilimlerin ve istemlerin olumlu sonuçlar vermesi beklenmektedir.

Öte yandan Battalgazi’de var olan Taşınmaz Kültür Varlıklarının onarımına ilişkin çabaların görünür biçimde artmış olması, korumaya katılımı artırmaya yönelik çabalar olarak değerlendirilmektedir.

Battalgazi III. Derece Arkeolojik Siti’nin, ”Alan Bütünü’nde ve Bölge’deki Yeri ve Önemi”ni belirleyebilmek için öncelikle “Alan Bütünü”nü ve “Bölge”yi tanımlamak gereklidir. “Alan Bütünü” kavramı burada en geniş anlamı ile Doğu Anadolu Bölgesi içinde Elazığ – Malatya Alt Bölgesi olarak tanımlanabilir. Konuyu böyle tanımlayıp değerlendirmek olasıdır. Öte yandan tarihsel bir bakışla Orta Asya’dan Mezopotamya’ya kadar geniş bir coğrafyanın tarihi içinde Eski Malatya önemli bir yer tutmaktadır. Bu bakımdan bu bölümde bölgeyi tanımlama yerine sınırı nereye kadar uzanırsa uzansın Eski Malatya Kenti’nin önemini vurgulamak yeterli görülmüştür.

Alan’da var olan taşınmaz kültür varlıkları yaklaşık 20 asırlık bir geçmişin kanıtlarıdır. Özellikle Doğu Anadolu’da bölgeler arası geçişlerde önemli bir bağlantı noktası olarak tarih boyunca önemini hiç kaybetmemiş olan kentin, bu kanıtları barındırmış olması, öneminin “Bölge” ile sınırlandırılmamasını gerektirmektedir. Kent, yakın bir geçmiş kadar bilim çevrelerinin dışında önemi ile orantılı bir kamuoyu ilgisi bulunmadığı için, yaklaşık yüz yetmiş yıl önce terkedilmişliğinden yeterince silkinememiş olmanın izlerini taşımaktadır.

13 yıldır Sit olarak belirlenmiş ve denetim altına alınmış olmanın yanı sıra, taşınmaz kültür varlıklarının hızla onarılmakta oluşu; önümüzdeki yıllarda, Battalgazi’nin öneminin ve değerinin bilinmesine ve yaygınlaşmasına neden olacaktır.

Genel anlamda ve bölge / Ülke ölçeğindeki kısa değerlendirmenin yanı sıra, III. Derece Arkeolojik Sit ile Etkileşim Alanı'nın, Battalgazi Kenti'nin önemli bir bölümünü kapsamaması, "Koruma" olgusunun yaygınlığı açısından önem sunmaktadır. Çünkü sınırlı alanlarda kalacak korumanın, henüz yeterince bilinmeyen arkeolojik değerlerin korunmasını önemli ölçüde güçleştirmesi, giderek olanaksızlaştırması olasıdır. Bu nedenle fiziksel ve sosyo-ekonomik gelişmesi sınırlı görünen kentin, olası bir hızlı gelişmeye karşı bütünüyle "koruma" bağlamında denetim altında tutulması önem sunmaktadır. Var olan yasal düzenlemeler ve uygulamalar, bu önemin kavranmış olduğunu göstermekte ve bu doğrultuda gelişmektedir.

Bu kısa değerlendirmeden çıkarak, Battalgazi III. Derece Arkeolojik Siti'nin, bölge ayırımı yapmadan, Kent bütünü ve Ülke için çok önemli ve korunması gerekli bir değer olduğu kabul edilmelidir.

Günümüzde Battalgazi olarak anılan Eski Malatya'nın ilk imar planı Y. Müh. Mimar Gazanfer Erim tarafından hazırlanmış ve bu plan 01.12.1964 tarihinde İmar ve İskan Bakanlığı tarafından onaylanmıştır. Plan, 2 pafta 1/2000 ölçekli Nazım Plan ve 5 pafta 1/1000 ölçekli uygulama planından oluşmaktaydı.

Eski Malatya'nın imar planı yaklaşık 20 yıl sonra 2. kez hazırlanmış ve günün koşulları uyarınca onanarak yürürlük kazanmıştır. Bu planın müellifi Y.Müh. Mimar İlhan Artuner'dir. İki pafta 1/5000 ölçekli nazım imar planı ve 17 pafta 1/1000 ölçekli uygulama planından oluşan bu plan da, İmar ve İskan Bakanlığı'nca 15.02.1984 tarihinde onaylanmıştır.

Yukarıda anılan 2. planın onay tarihinden önce Eski Malatya'da bulunan eski eserlere ilişkin liste, GEEAYK tarafından 06.06 1977 tarihinde onaylanmıştır. Bu planın onayından yaklaşık 12 yıl 8 ay sonra ise 22.10.1996 tarihinde Adana Koruma Kurulu 2625 sayılı kararla Battalgazi III. Derece Arkeolojik Siti'ni tescil etmiştir.

Bu tarihlere bakıldığında; birinci planın yapım tarihinde koruma kurullarının henüz oluşmamış bulunduğu, bu yüzden kültür varlıklarının tespit ve tesciline ilişkin bir kurul kararı bulunmadığı anlaşılmaktadır. Planın yapım ve onay tarihinde de büyük bir

olasılıkla GEEAYK tarafından onaylanan eski eser listesi kullanılmıştır. Çünkü, Battalgazi III. Derece Arkeolojik Siti'nin Adana Koruma Kurulu'nca tespit ve tescili, yukarıda işaret edildiği gibi, çok sonraları yapılmıştır.

Battalgazi Planlama Alanı'nda tespit ve tescile konu olan kültür varlıkları sadece I.grup (Anıtsal) yapılardır. Bu nedenle yukarıda anılan imar planların, "Koruma" ya da "Sit Koruma" bağlamında yetersiz kalmış olacağı açıktır. Kuşkusuz bu planlarda yapılan değişiklikler de benzer ve olumsuz etkiler bırakmışlardır. Mevcut yapılaşmayla bu doğrultuda örnekler sergilenmektedir.

Bu bölümde imar planının analizi iki başlık altında yapılacaktır. Başlıklardan ilki; III. Derece Arkeolojik Sit'in ve Etkileşim Alanı'nın dışına ilişkin başlıktır. Bu bölümde planlı, plansız gelişmeler özetle sunulacaktır. İkinci başlık altında da Planlama Alanı ele alınacaktır.

Koruma Amaçlı İmar Planı Alanı Dışında Kalan Alanlardaki Uygulamalara ilişkin gözlemsel değerlendirmeler; imar planı kararlarının, alanın var olan durumunu koruyan kararlar olduğunu, bu kararlarda köklü değişiklikler olmadığını göstermektedir.

Bu kesimde henüz kentsel kullanıma açılmamış olan alanların, bir bölümünün yapılaşma istemi olmadığı için kullanıma açılmadığı, bir bölümünde ise düşük yapı yoğunluğu kararı nedeniyle yapılaşmaya konu olmadığını göstermektedir. İmar planı değişikliği ve uygulama konuları için bu genel değerlendirmenin dışında sözü edilecek bir konu yoktur.

1984 onaylı imar planının, Planlama Alanı içinde kalan kesiminde o günden bu yana yapılan değişikliklerden sonra meydana gelen arazi kullanım kararlarının alansal ve oransal dağılımı Şekil 44 'te görülmektedir.

Tablodaki alan kullanım türleri aşağıda tek tek incelenecek, saptanabildiği kadarıyla farklı kullanım alanlarındaki artış ve eksiliş gerekçeleri ortaya konmuştur.

İmar planlarında meskun alan içinde kalan alanlar genellikle “Ağaçlandırılacak Alan” olarak işaretlenmektedir. Böylelikle “Mezarlık”lara ilişkin mevzuatta yer alan meskun alanlara yakın mezarlıklara defin yapılmasını yasaklayan hükümlere aykırı plan yapılması önlenmektedir. Battalgazi imar planında da aynı yol izlenmiştir. 1984 Planında “Ağaçlandırılacak Alan” olarak işaretli alanların bir bölümü, revizyon planda park alanı olarak işaretlenmiştir.

İmar Planı yapımından sonra açılan “Akaryakıt İstasyonları”nın sayısı artmış ve bu artış mevzii planlarla gerçekleşmiş olduğundan arazi kullanımında da, bu kullanım türü alan ve oran olarak büyümüştür. Bu alanlar “Tarımsal Konut Alanları” kullanımının “Akaryakıt ve Servis İstasyonu” kullanımına dönüştürülmesi ile elde edilmiştir.

BHA (Su deposu) alanı iken Jandarma Birliği'nin kullanımına verilen alan; BHA'nın azalması sonucunu getirmiştir.

**Şekil 4.19 : İmar Planında Onay Tarihinden Bu Yana Yapılan Değişikliklerin
Koruma Amaçlı İmar Planı Alanındaki Alansal ve Oransal Dağılımı**

Alan Kullanım Türü	1984 İmar Planı (Ha.)	%	Mevcut İmar Planı (Ha.)	%	1984 Planı – Mevcut İmar Planı'na Göre Arttı - Azaldı
Ağaçlandırılacak Alan (Mezarlıklar)	3.27	2.29	2.36	1.66	0.91 ha azaldı
Akaryakıt ve LPG İstasyonu	0.16	0.11	0.89	0.63	0.73 ha arttı
Askeri Alan (Jandarma)	0.15	0.10	0.40	0.28	0.25 ha arttı
Belediye Hizmet Alanı	0.71	0.50	0.50	0.35	0.21 ha. azaldı
Dini Tesis (Türbe, Cami vb.)	0.80	0.56	0.80	0.56	-
Konut Gelişme Alanı	21.88	15.35	35.35	24.79	13.47 ha. arttı
Hamam	0.09	0.06	0.09	0.06	-
Meskun Konut	23.45	16.45	19.47	13.66	3.98 ha. azaldı
Konutaltı Ticaret	1.52	1.07	1.62	1.14	0.10 ha. arttı
Tarımsal Konut	35.19	24.69	21.90	15.36	13.29 ha. azaldı
Lise	1.59	1.12	1.25	0.88	0.34 ha. azaldı
Meydan	0.14	0.10	0.14	0.10	-
Park	13.74	9.64	12.37	8.68	1.37 ha. azaldı
Pazar Alanı	0.38	0.26	0.38	0.27	0.00
Resmi Kurum	0.70	0.49	0.61	0.43	0.09 ha. azaldı
Sağlık	0.55	0.38	0.55	0.38	-
Sanayi	1.42	1.00	3.01	2.11	1.59 ha. arttı
Küçük Sanayi Sitesi	0.64	0.45	0.64	0.45	-
Spor	1.07	0.75	0.98	0.69	0.09 ha. azaldı
Tarım	8.28	5.81	1.94	1.36	6.34 ha. azaldı
İlköğretim	0.82	0.58	0.82	0.58	-
Koruma Alanı	-	-	4.10	2.88	-
Ticaret	-	-	2.90	2.03	-
Yollar	26.02	18.25	29.49	20.69	3.47 ha. arttı
Toplam	142.56	100.00	142.56	100.00	0.00

(Kaynak: Koruma Amaçlı İmar Planı sa:84)

İmar Planı'nda yapılan değişikliklerden en önemlisi "Gelişme Konut Alanları"na ilişkin olanlarıdır. Bu alanlarda 13.47 Ha.lık artış görölmektedir. Bu artış büyük bir çoğunlukla "Tarımsal Konut Alanları"nın "Gelişme Konut Alanı"na dönüştürölmesi ile elde edilmiştir.

"Meskun Konut Alanları"ın azalmış görünmesi ilginç bir sonuçtur. Bu sonucun imar planında meskun görünen bazı kesimlerin farklı kullanımlara dönüştürölmesinden kaynaklandığı açıktır. Bu dönüşümün planda meskun alanlar arasında kaldığı için, meskun gösterilen alanların, plan değişiklikleri sırasında saptanarak "Konut Gelişme Alanı" biçiminde gösterilmesinden ileri geldiği saptanmıştır. Bir başka gerekçe de meskun alan gösteriminin uygulamayı güçleştirmesidir. Bu güçlüğü aşmak üzere plan değişiklikleri sırasında kimi meskun alanlar "Konut Gelişme Alanı" olarak değiştirilmiştir. Bu yüzden tablo'da "Meskun Konut Alanları" azalmış görünmektedir.

"Konut Altı Ticaret" kullanımında sınırlı bir büyüme görölmekle birlikte plan öngörüsü biçiminde kuzey güney doğrultusunda ve kentin omurgası sayılabilecek Osman Atlas Caddesi boyunca bir gelişme olmamış; aksine Arkeolojik Sit'in kuzey sınırı boyunca Doğu - Batı yönünde uzanan ve kente giriş - çıkış yolu olarak kullanılan Mustafa Yılmaz Caddesi üzerinde gelişme olmuştur. Bu gelişme imar planında görölmemektedir.

İmar Planında en çok küçültölen kullanım türü "Tarımsal Konut Alanları"dır. Bu alanlar düşük yapı yoğunluklu alanlar olmalarına karşın meskun alanlar arasında kalmış olmaları nedeniyle konuta dönüştürölmeleri söz konusu olmuş ve bu doğrultuda yapılan değişikliklerle 13.29 ha. küçültölmüştür.

Lise alanı, Ulucami ve Üçkardeşler Türbesi'nin Koruma Alanı'nı belirleyen Plan Değişikliği ile alansal olarak küçölmüştür. Bu plan değişikliğiyle lise alanının bir kesimi park alanı olarak tasarlanmıştır. Park alanları da azaltılarak Konut Gelişme Alanları'na dönüştürölmüştür.

1984 Planı'nda Kervansaray alanı "Resmi Kurum Alanı" olarak işaretlenmiş, mevcut imar planında ise "Koruma Alanı" olarak planlanmıştır. Aynı zamanda 1984 İmar Planı'nın güneyinde, konut alanı olarak planlanmış alanlar imar planında "Resmi Kurum Alanı" olarak değiştirilmiş ve uygulanmıştır. Böylelikle, "Resmi Kurum Alanları" 1984 Planı'nda 0.70 ha. olduğu halde, mevcut imar planında yapılan plan değişiklikleri ile 0.09 ha. azalmıştır. "Sanayi Alanları"nın artışı kayısı işleme tesislerinin sayı ve alan olarak artmasından kaynaklanmaktadır.

Spor Alanı; Lise Alanı gibi, Ulucami ve Üçkardeşler Türbesi'nin Koruma Alanı'nı belirleyen Plan Değişikliği ile alansal olarak küçülmüştür. Bu plan değişikliğiyle spor alanının bir kesimi park alanı olarak tasarlanmıştır.

Tarım Alanları'nın küçültülerek farklı işlev alanlarının tasarlanması imar planının batısındaki alanlarda Karayolu boyunca yer alan alanları da kapsayan "İmar Planı Revizyonu" sırasında gerçekleşmiştir.

Koruma Alanları; tescilli yapıların onarımına ilişkin kurul kararlarının alınması sürecinde belirlenmiş alanlardır. Bu kararlarda, koruma alanlarında var olan alan kullanımlarının değiştirildiğinden söz edilmemiştir. Ancak Koruma Planı Kararları'nın üretilmesi aşamasında bu alanların var olan yapı yoğunlukları irdelenecek; konumları açısından işlev değişikliği de söz konusu olabilecektir. Bu nedenlerle tabloda ayrı bir kullanım gibi ele alınması uygun görülmüştür.

Planlama Alanı'nda salt ticaret alanı belirlenmemişken plan değişiklikleri ve revizyonu ile konut altı ticaretten farklı olarak salt "Ticaret" alanları da önerilmiştir. Yukarıda yapılan değerlendirmede görüldüğü gibi özellikle konut alanlarının artması, doğal olarak yol alanlarını da artırmıştır. Bu artış, tabloda açıkça görülmektedir. Yukarıda Planlama Alanı içinde yapılan imar planı değişiklikleri ile büyük çaplı revizyondan kaynaklanan alan kullanımı değişikliklerinin gerekçeleri genel olarak değerlendirilmiştir.

Aşağıda yer alan Şekil 43’de bu değişiklikler ve revizyon tek tek ele alınacaktır.

Planlama alanında 12 adet değişiklik, bir adet de geniş kapsamlı revizyon yapılmıştır.

Bu değişikliklerin:

- a. Tümünün belediye meclis kararları vardır.
- b. Plan değişikliklerine ilişkin yasal düzenlemelere uygunluğu konusunda (ilgili kurumlardan alınmış görüş vb.) yeterli bilgi ve belgelere ulaşılamamıştır.
- c. Yapı yoğunluğu artırıcı değişikliklerdir.
- d. Artan yapı yoğunluğunun gerektirdiği donatı alanlarının sağlanmadığı saptanmıştır.

Şekil 4.20 : Plan Değişiklikleri

No	Parsel No.	Değişiklik Öncesi	Değişiklik Sonrası	BMK No.su ve Tarihi
1	2700	Park Alanı	Ticaret (Meclis Kararı'nda Sehven Sanayi Terimi Kullanılmıştır)	10.02.1986/5
2	2773-...-2780	Park Alanı	Park-Düğün Salonu-İş merkezi-Meydan	02.02.1994/1
3	2417	Park Alanı	Bl-5, 0.40/2.00	04.02.1994/4
4	407	Tarım Alanı	Benzin İstasyonu	03.02.1995/6
5	4268	B-2, Konut Alanı	B-4, Konut Alanı	07.08.2003/23
6	2404, 2405	A – 2, Konut Alanı	A – 2, Konut Alanı	03.06.2004/11
7	405	Tarım Alanı	A – 2, 0.35/0.70, Konut Alanı	07.10. 2004/11
8	126 Ada, 1 Parsel	Tarımsal Konut Alanı	LPG ve Benzin İstasyonu / BL-5, Konut Alanı	01.06.2006/31
	197	Tarımsal Konut Alanı	A-3, 0.35/0.70, Konut Alanı	
9	1128	Tarımsal Konut Alanı	A-2, 0.35/0.70, Konut Alanı	03.10.2006/57
10	1797, 1823	A-2, Konut Alanı	A-5, Konut Alanı	03.04.2007/17
11	827	A-2 ve B-2 Konut Alanı	BL-5 Konut Alanı	06.06.2007/29
12	-	Kervansaray	Koruma Sınırının Genişletilmesi	06.06.2007/32
13	Ulucami ve Üçkardeşler Türbesi Çevresinin Koruma Alanının Belirlenmesi			03.09.2007/40
14	Nazım İmar ve Uygulama İmar Planı Revizyonu			06.06.2007/33
15	-	Tarımsal Konut Alanı	Dini Tesis Alanı	03.10.2007/47

(Kaynak: Koruma Amaçlı İmar Planı sa:88)

Tabloda yer alan değişikliklerin uygulanıp uygulanmadığına ilişkin bulgular aşağıda tablodaki sıra numarasıyla değerlendirilmektedir.

- I. Bir numaralı değişiklikte, Meclis Kararı'nda "...park sahasından çıkarılarak sanayi bölgesine alınmasına..." cümlesinde geçen "sanayi" terimi, terminolojik bir hata olarak tespit edilmiştir. Plan değişikliği Őemasında bu alan ticaret olarak işaretlenmiştir. Bu değişiklikte park alanı henüz uygulanmamış, ticaret alanı yapılaşmıştır.
- II. İki numaralı plan değişikliğinde, Meclis Kararı olmasına karşın, çizili ve onaylı bir Plan Değişikliği paftası yoktur. Meclis Kararı'nda Park, Düğün Salonu, İş Merkezi ve Meydan kullanımları açıklaması olmakla birlikte, Őu an bahsi geçen alan, konut, park, meydan, düğün salonu ve kaymakamlık binası olarak kullanılmaktadır. Üç numaralı değişiklik uyarınca yapılaşma tamamlanmıştır.
- III. Dört numaralı değişiklik uyarınca Akaryakıt ve LPG servis istasyonu yaşama geçmiş ve çalışmaktadır. Ancak bu kullanıma ilişkin uygulama, Karayolları Kenarında Yapılacak ve Açılacak Tesisler Hakkında Yönetmelik hükümlerine uygunluğu, kavşak içinde olması vb. nedenlerden dolayı duraksamaya neden olmuştur.
- IV. Beş numaralı değişiklik yapılaşmış olmakla birlikte onanlı plana göre yapılaşmadığı saptanmıştır.
- V. Altı ve yedi numaralı değişiklikler henüz yapılaşmamıştır.
- VI. Sekiz numaralı değişiklik kapsamında yer alan Akaryakıt servis istasyonu inşa edilmiştir. Konut kullanımı henüz yapılaşmamıştır.
- VII. Dokuz, on ve on bir numaralı değişiklikler yapılaşmamıştır.
- VIII. On iki numaralı değişiklik Kervansarayın koruma alanının belirlenmesine ve bu alanın kamulaştırılmasına ilişkindir. Kamulaştırma gerçekleşmemiştir.
- IX. On üç numaralı değişiklikte de Ulu Cami ve Beşkardeşler Türbesi'nin koruma alanının belirlenmesine ve bu alanın kamulaştırılmasına ilişkindir. Kamulaştırma gerçekleşmemiştir.
- X. On dört numarada planlama alanı içerisinde kalan kesimi yaklaşık 40 Ha. olan kapsamlı bir revizyon yer almaktadır. Bu alan Etkileşim Alanı içinde olmakla

beraber, Etkileşim Alanı kararı plan revizyonundan sonra alınmış bir karardır. Bu alan büyük ölçüde Tarımsal nitelikli alanlar üzerinde yapılmış ve farklı kullanım kararları getirilmiştir ve kısmen yapılaşmıştır.

- XI. On beş numaralı değişiklik ile öngörülen yapılaşma gerçekleşmiştir.
 - XII. Yukarıda sıralanan plan değişikliklerinden altısı Revizyon alanı içinde yer almaktadır. Bu değişikliklerden üç, dört, sekiz ve on beş numaralı olan dört adedi revizyonda olduğu gibi yer almış, bir ve yedi numaralı değişiklik revizyon kapsamında dikkate alınmamıştır.
 - XIII. Üç numaralı değişiklik Etkileşim Alanı belirlenmeden önce surların dibinde park kullanımından beş katlı konut kullanımına dönüştürülme değişikliğidir. Yapılaşmış iki adet beş katlı yapının yanında beş katlı bir başka yapının yapımı sürmektedir.
 - XIV. Arkeolojik alan içinde tabloda on iki ve on üç numara ile işaretli iki plan değişikliği vardır. Bunlar Koruma alanı belirleme değişiklikleridir.
 - XV. Yukarıda yapılan değerlendirmeden çıkarak geçmişte Planlama Alanı'nda yapılan plan değişikliklerinin dikkate alınmasında titiz davranmak gereği ortaya çıkmaktadır. Bu titizlik:
 - XVI. İmar Planı değişikliklerin yasal dayanaklarının varlığı,
 - XVII. Olası doğmuş hakların varlığının saptanması,
 - XVIII. Değişikliklere göre yapılaşmış bölümlerin yakın çevre kararlarına etkisi
- Başlıkları altında toplanabilir. Bu başlıklar aşağıda kısaca tartışılacaktır.

İmar Planı değişikliklerinin yasal dayanaklarının varlığını irdelemek için bu planların Belediye'ye sunulduğu aşamasında ilgili kurum ve kuruluşlardan alınması gerekli olan belgelerin varlığı soruşturulabilir. Ardından, değişikliğin açıklama raporunun varlığı ile yasa ve yönetmeliklere uygunluğu incelenir. Nihayet Belediye Meclis Kararı'nın içeriği, planın askıya usulünce çıkartılıp çıkartılmadığı araştırılır. İmar Plan Revizyonu ve/veya Koruma Amaçlı İmar Planı yapımının ön araştırması kapsamında böyle bir soruşturma

yapmak Plancının görev sınırlarını aşması İdari bir soruşturma anlamına gelir. Araştırma aşamasında Belediye'den istenen çizili belgelerle, bu belgelere ilişkin Belediye Meclis kararlarının onaylı olması, (imza ve mühür taşıması) bu belgelerin hukuksal açıdan geçerliliğinin kanıtıdır, doğruluğunun onayıdır. Plan onaylanıp geçerlik kazanana kadar geçen sürecin yasallığını irdelemek, herhangi bir nedenle aksi kanıtlanınca değerlendirilebilir.

Ancak, Battalgazi İmar Planında yapılan değişikliklere ilişkin çizili Plan belgelerinin kimilerine ulaşamadığı gibi, açıklama raporları da yoktur. Belediye Meclis kararlarında da ya gerekçe yoktur; ya da gerekçe yeterli değildir. Kaldı ki; Şekil 43'de görüldüğü gibi, değişikliklerin tümü yürürlükte bulunan yasal kurallara da uymamaktadır.

Bu nedenle ve özellikle imar planı değişikliklerinden Planlama ve Koruma ilkelerine, yasal düzenlemelerine uymadıkları açıkça görülenlerin, ayrıntıda bir inceleme gereği görülmeden değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu değerlendirme, plan kararına uymamak, değiştirmek vb. biçimde olabilmelidir.

Bu yaklaşımla İmar Planı ile kazanılmış “Olası Doğmuş Haklar”dan söz edilemeyecektir. Çünkü; İmar Hukuku açısından, eksiklikleri olduğu açıkça görülen bir plan değişikliği ile olası hakları ileri sürmek de söz konusu olamaz. Bu türlü istemlerin yargı yolu açıktır. Battalgazi İmar Planı'nda yapılmış ve yürürlük kazanmış tüm plan değişikliklerinin kabul edilebilirliği tartışmaya açıktır. Kaldı ki; imar hukukunda imar planı ile kazanılmış hakların belirli koşulları vardır. Bu koşullar yapılaşma ile doğabilecek koşullardır. Burada bu koşulların üzerinde durmak gerekmemektedir.

Değişikliklere göre yapılaşmış bölümlerin yakın çevre kararlarına etkisi, şimdilik çok yaygın değildir. Ancak, yaygınlaşma, örnek gösterme vb. yaklaşımların yarattığı toplumsal gerilimlerin yerel yönetime olan inancı da sarsacağı, yandaşlık motifinin çıkar ilişkileriyle açıklanacağı boyutlar kazanabilecek potansiyeli vardır. Bu nedenle değişikliklerin, fiziksel mekana yansıyan olumsuz etkilerinin yanı sıra, toplumsal ve

olumsuz etkileri de ortaya çıkacaktır. Battalgazi’de beş katlı yapıların varlığı bu olumsuzlukların en belirgin örnekleridir. (Kaynak: Koruma Amaçlı İmar Planı sa:81)

4.4. SUR İÇİ VE SUR ÇEVRESİNİN KENTSEL PEYZAJ DEĞERLERİ

2011 yılında yürürlüğe giren Battalgazi III. Derece Arkeolojik Sit ve Etkileşim Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı incelendiği zaman Arkeolojik Sit Alanı içerisinde kalan yani surların içerisindeki alanların toplamının yaklaşık 501.000 m² olduğu görülmektedir. İmar Planı üzerinde yapılan ölçümler sonucu, dış sur duvarlarının toplam uzunluğu 3214 m, iç sur duvarlarının toplam uzunluğu ise 1770m’dir. Bugünkü sağlam sur boyu toplamı 650m, sağlam kale sur boyu toplamı 420m, harap olmuş sur boyu toplamı ise 721 m’dir.

Koruma imar planında surların çevresi yeşil alan olarak önerilmiştir. Sur dışında 36.440m², dış sur ve iç sur arasında 26.468m², sur içi ile sur içinde ve sura komşu olan yeşil alanlar ise 26.022m² dir. Hali hazır durumu incelediğimiz zaman koruma imar planında park olarak nitelendirilmiş bu alanların tarım alanları ve meyve bahçeleri olarak kullanıldığı görülmektedir. Sur yakın çevresi ile sur içi alanlarda yaklaşık 55.527 m² alana sahip meyve bahçeleri, 66.011m² ise tarım alanları bulunmaktadır. (Şekil 46)

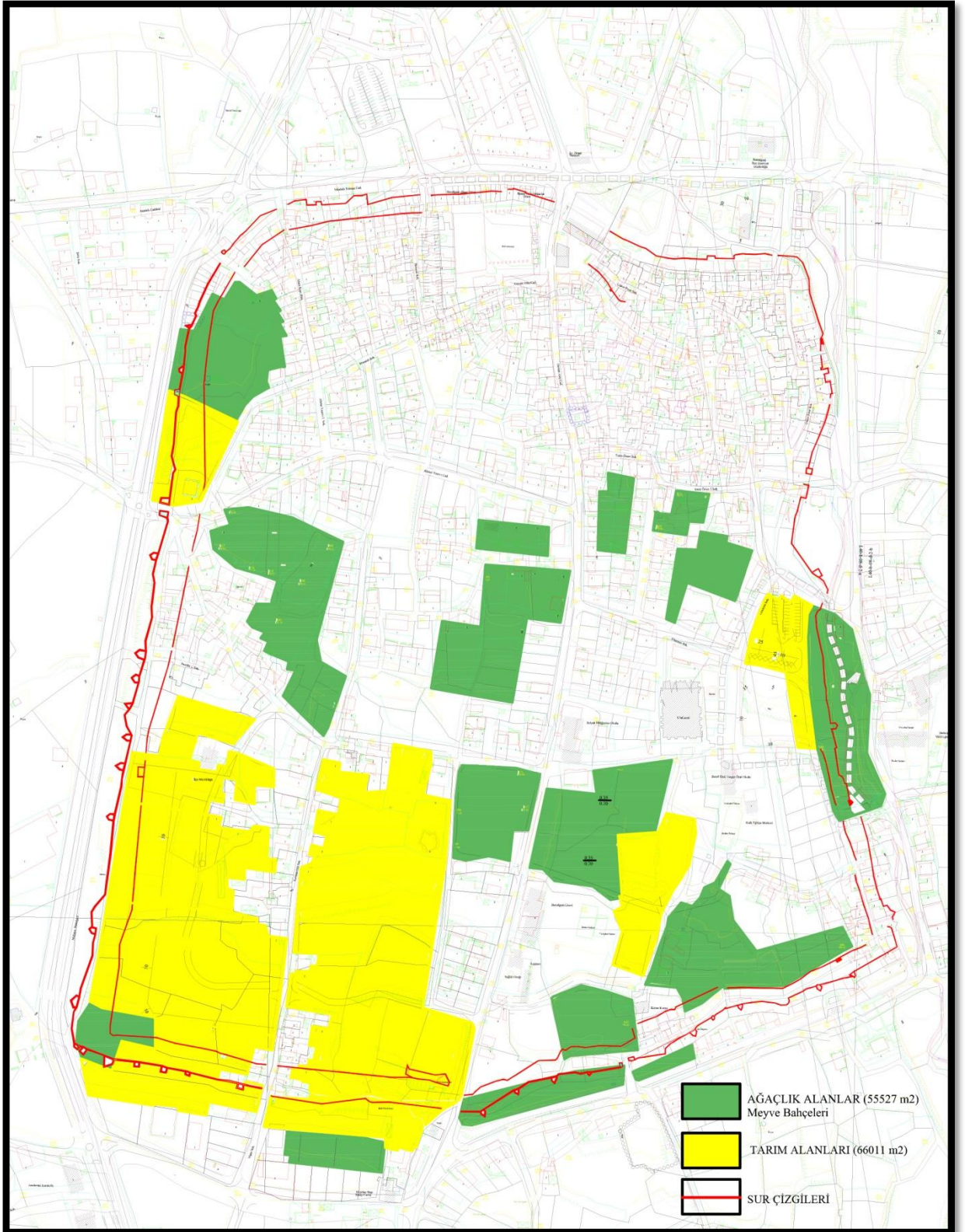
Koruma imar planında tarihi eserlere ve meydanlara yaya erişim sağlanmıştır. Özellikle Kervansaray tarihi eseri ve çevre meydanına erişim Çukurpınar, Selvi, Hanardı Sokaklarda gabarileri ve hizaları korunacak, kaplaması düzenlenecek olan alanlardır. Çukurpınar, Selvi, Hanardı Sokaklarla diğer sokaklar 2660m uzunluğunda olup yaklaşık toplam 17.000m² dir. (Şekil 46)

Planda surların batısında 30m genişliğinde refüjlü araç yolu önerilmiştir. Surların doğusunda ve güneyinde 12m kuzeyinde ise 15m’lik araç yolu önerilmiştir.

Surların dışından geçen bu araç yolları ile sur arasındaki kalan alanlar park olarak tanımlanmıştır. Kale içerisinde kalan alanlarda konut alanlarının ayrık nizam ve iki katlı olduğu görülmektedir. Kale içi yerleşmesini ikiye bölen kuzeyden güneye doğru 12m genişliğindeki Osman Ateş Caddesi yer almaktadır.

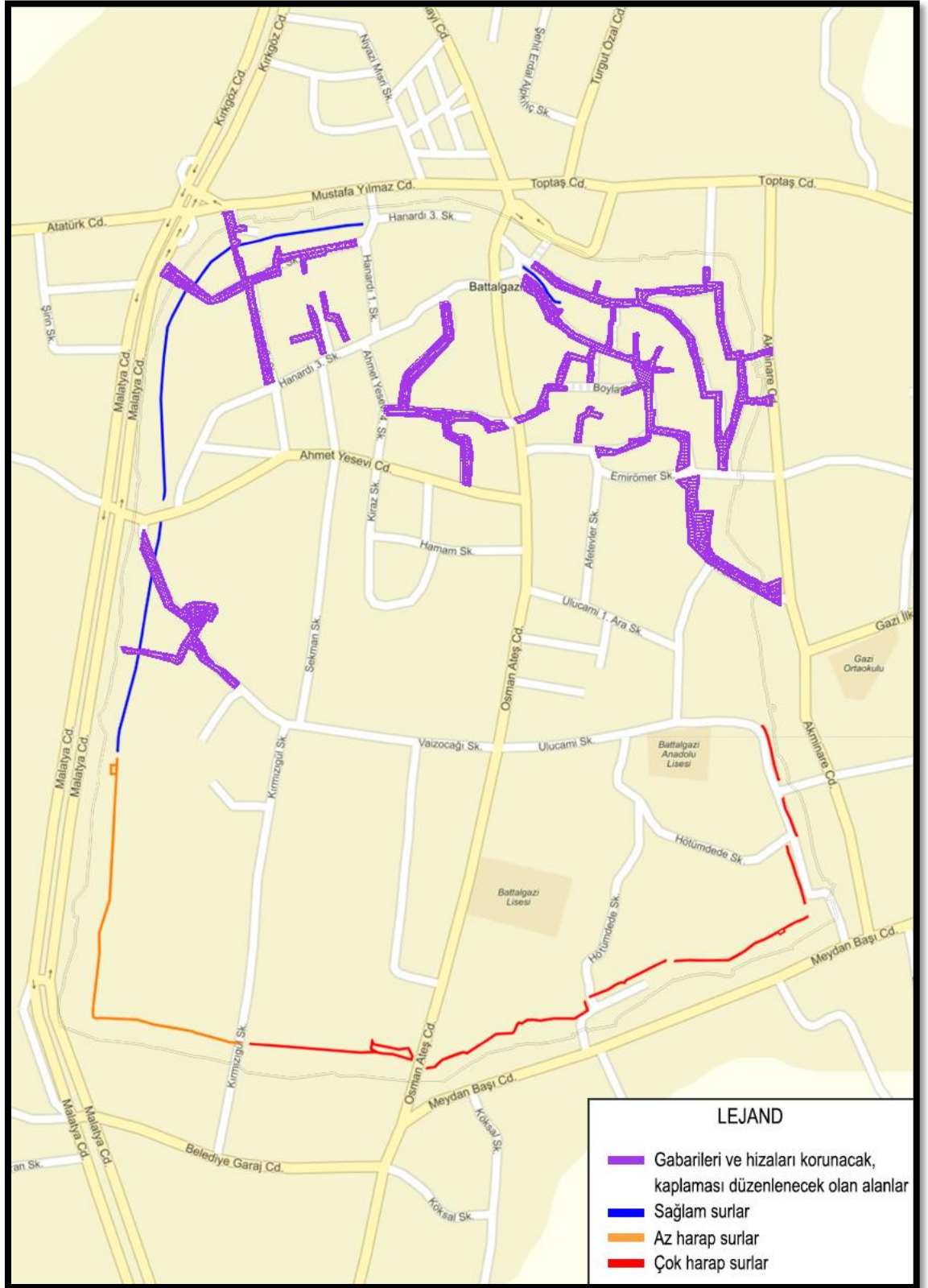
Kervansaray Tarihi eseri ve Çevre Meydanı'na yaya erişimi değişik yerlerden sağlanmıştır. Bu ara sokaklar, gabarileri ve hizaları korunacak, kaplaması düzenlenecek olan alanlardır. Çukurpınar, Selvi, Hanardı Sokaklarla diğer sokaklar 2660m uzunluğunda olup yaklaşık toplam 17.000m² dir.

Şekil 4.21 : Sit Alanı'ndaki ağaçlık ve tarım alanları dağılımı

Kaynak: Selim Pilten (Uydu görüntüsünden yararlanılmıştır.)

Şekil 4.22 : Gabarileri ve hizaları korunacak, kaplaması düzenlenecek sokaklar

Kaynak: Selim Pilten

Şekil 4.23 : Battalgazi İlçesi Uydu Görüntüsü

Kaynak: Google Earth

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Anadolu'nun en eski yerleşim yerlerinden biri olan Malatya İli'nin Battalgazi ilçesi, sahip olduğu doğal, kültürel, tarihi özelliklerinden dolayı Doğu Anadolu Bölgesi'nin en önemli merkezlerinden birisidir. III. Derece Sit Alanı olarak kabul edilen Battalgazi ilçesinin diğer adıyla Eski Malatya ilçesinin, sınırları içerisinde 39 adet kayıtlı tarihi eser ve 1070 metre sur bulunmaktadır. Günümüze kadar, surların bakım ve onarımına dair etkin anlamda bir faaliyette bulunulmamıştır. Surların büyük bir kısmı yok olmuş, bir kısmı kalıntılar şeklinde kalmış, bir kısmında da üzerinde yapılar bulunmaktadır.

2011 yılında yürürlüğe giren Battalgazi III. Derece Arkeolojik Sit ve Etkileşim Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı'nda surların çevresinde toplam 98.886 m² yeşil alan bırakılmıştır. Bu alanların 6000 m² si amacına uygun olarak rekreasyonel kullanıma açılmıştır. Bunların dışında kalan alanlar da ise ticari alanlar, servis alanları, konut alanları ve tarım alanları bulunmaktadır. Bu alanlar tamamen şahıs mülkiyetindedir.

Battalgazi Kenti surlarını; tarihsel, çevresel ve kültürel değerler açısından ön plana çıkartmak ve imar planında yeşil alan olarak gösterilen yerlerin kamulaştırılması ve uygun projelerin hazırlanarak hayata geçirilmesi önemlidir. Surların içerisinde odak noktası olan en önemli yapılar Ulucami ve Kervansaray'dır. Bu yapıların özgün niteliklerinin korunarak, yakın çevresinin meydan olarak değerlendirilmesi ve sur boyunca bu alanların yaya erişimine açılarak kesintisiz bir yeşil koridor olarak düzenlenmesi önerilmektedir. Bu alanın halkın kullanımına açılarak yeşil alan olarak düzenlenmesi ve bu alandan şehrin içine yeşil alanların bir koridor şeklinde girmesi; yeşil alanların içerisine yaya yolları, bisiklet yollarının dahil edilmesi; yeşil ve ulaşım altyapısı açısından kenti önemli açıdan kalkındıracak ve çevresel değerler açısından da refah seviyesini arttıracaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Darkot, B. 1988. Malatya, İslam Ansiklopedisi, C.7.

Eskici, B. (2007). Eski Malatya Ulu Camii ve Cumhuriyet Dönemi Onarımları Üzerine.

Konya Kitabı X, Konya Ticaret Odası Yeni İpek Yolu Özel Sayısı, (Editor: Haşim Karpuz, Osman Eravşar), Konya.

Malatya Belediyesi Battalgazi Kültür Envanteri 2006. Odesan Matbaacılık, Malatya.

Tuncel, M. TDV, İslam Ansiklopedisi, “Malatya”, C: 27.

Diğer Yayınlar

Anonim 2004. Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Yönleri İle Malatya. İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, Malatya.

Battalgazi ilçe haritası.

<http://www.battalgazigh.gov.tr/index.asp?do=statik&bid=36>

(Erişim Tarihi: 27.04.2014)

Battalgazi Kale Surları.

<http://battalgazi.bel.tr/yazi.asp?id=50> (Erişim Tarihi: 25.04.2014)

Battalgazi, Malatya Kalesi ve Surları

<http://www.ugo.cn/photo/TR/en/184414.htm> (Erişim Tarihi: 25.04.2014)

Battalgazi (Malatya) Kenti III. Derece Arkeolojik Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı Araştırma Raporu 2009 (Makbule İlçan & UTTA İş Ortaklığı)

Deniz, B. 1980. “Malatya Türk Ev Mimarisinin Ana Hatları”, Mimarlık Tarihi ve Restorasyon Enstitüsü Bülteni, İstanbul.

Eski Malatya Şehir Suru (Kalesi).

<http://www.malatyakulturturizm.gov.tr/TR,58313/eski-malatya-sehir-suru-kalesi> (Erişim Tarihi: 27.04.2014)

Eski Malatya Surları ve Kalesi.

http://www.battalgazi.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=164:esk&catid=38:es&Itemid=66 (Erişim Tarihi: 27.04.2014)

Kale Surları Restore Ediliyor.

<http://www.malatyam.com/Hbr-16710-Kale-Surlari-Restore-Ediliyor-tr.html>(Erişim Tarihi: 26.04.2014)

Karagöz, M. 2008. Cumhuriyet’in Modernleşme Sürecinde Malatya (1930-1938), “Bir Seyyahın Notları Vesilesiyle”. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 18, S: 1, Elazığ.

Malatya Vizyon 2023 (Malatya İl Gelişim Raporu). 2011. BİLSAM Araştırma Raporları 2, Fırat Kalkınma Ajansı, Malatya: Medipres Matbaacılık Ltd. Şti.

Malatya ve Turizm.

http://tr.wikipedia.org/wiki/Malatya_%28il%29#N.C3.BCfus

(Erişim Tarihi: 22.04.2014)

Malatya Tarihi.

http://tr.wikipedia.org/wiki/Malatya_tarihi (Erişim Tarihi: 20.04.2014)

Malatya Ulu Camii ve Özellikleri.

<http://www.malatyaforum.com/k1231-malatya-ulu-camii-ve-ozellikleri.html>

(Erişim Tarihi: 25.04.2014)

Malatya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Malatya Tanıtım Broşürü.

<http://www.malatyakulturturizm.gov.tr/Eklenti/6815,malatyapdf.pdf?0>

(Erişim Tarihi: 25.04.2014)

Orduzu-Aslanteppe Höyüğü-Eski Malatya (Battalgazi).

<http://www.kendingez.com/PageDetail.aspx?PageID=41801>

(Erişim Tarihi: 22.04.2014)

Söyler, H. (2006). Sistem Dinamiğı Yaklaşımı ile Malatya İlinin Sosyoekonomik Gelişim Projeksiyonu, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sayısal Yöntemler Anabilim Dalı.

Tarihi surlar için koruma çalışmaları.

<http://v3.arkitera.com/h38957-tarihi-surlar-icin-koruma-calismalari.html> (Erişim Tarihi: 30.04.2014)

Topaloğlu, H. (2010). [Malatya Kalesi ve Surları](#).

<http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=97992> (Erişim Tarihi: 25.04.2014)

ÖZGEÇMİŞ

- Adı Soyadı** : Selim PİLTEN
- Sürekli Adresi** : Turgut Özal Mahallesi, I. Cad. 8. Sok. I. Ara Korintpark Evleri
B Blok, D:15 Malatya
- Doğum Yeri ve Yılı** : Erzurum 1973
- Yabancı Dili** : İngilizce
- İlk Öğretim** : Malatya 30 Ağustos İlkokulu
- Orta Öğretim** : Malatya Atatürk Ortaokulu
- Lisans** : Süleyman Demirel Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi
İnşaat Mühendisliği 1995
- Yüksek Lisans** : Bahçeşehir Üniversitesi
- Enstitü Adı** : Fen Bilimleri Enstitüsü
- Program Adı** : Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi
- Yayımları** : -
- Çalışma Hayatı** : Malatya Büyükşehir Belediyesi 2009-2014, Pilten Müh. Mim.
İnş. Ltd. Şti. Malatya (Halen)